

Reader
Toelatingsonderzoek

2023/2024

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Overzicht verplichte literatuur	4
	2.1 Geschiedenis	4
	2.2 Maatschappijleer	4
	2.3 Nederlands	4
	2.4 Engels	4
3	Informatie over Geschiedenis	5
4	Voorbeeldvragen Geschiedenis	7
5	Informatie over Maatschappijleer	12
6	Voorbeeldvragen Maatschappijleer	13
7	Informatie over Nederlands	17
8	Voorbeeldexamen 1 Nederlands (met antwoordmodel)	19
9	Voorbeeldexamen 2 Nederlands (zonder antwoordmodel)	27
10	Informatie over Engels	32
11	Voorbeeldexamen 1 Engels (met antwoordmodel)	34
12	Voorbeeldexamen 2 Engels (zonder antwoordmodel)	38
13	Voorbeeldexamen 3 Engels (met antwoordmodel)	42
14	Voorbeeldexamen 4 Engels (zonder antwoordmodel)	46

1 Inleiding

Deze reader bevat informatie ter ondersteuning op de voorbereiding van het toelatingsonderzoek aan de CHE. Dit toelatingsonderzoek wordt afgelegd door aspirant-studenten die niet voldoen aan de vereiste vooropleiding voor toelating tot het hbo en 21 jaar of ouder zijn.

Het toelatingsonderzoek toetst de aspirant-student met 4 examens op kennis van Nederlands, Engels, geschiedenis en maatschappijleer. Voor het vak Nederlands moeten er vragen bij een tekst worden beantwoord. Daarnaast dient er een schrijfpodracht over één onderwerp uit een lijst van mogelijke onderwerpen gemaakt te worden.

Voor Engels beantwoord je in het Nederlands een aantal, in het Engels, gestelde vragen bij een Engelse tekst. Bij geschiedenis en maatschappijleer wordt je kennis getoetst door middel van open vragen.

Deze reader geeft algemene informatie over de vakken, inclusief een literatuurlijst. Daarnaast zijn per vak voorbeeldvragen opgenomen zoals die ook op het examen gesteld kunnen worden.

Ben je voor ons toelatingsonderzoek geslaagd? Gefeliciteerd, dan mag je aan een hbo-studie naar keuze aan de CHE beginnen mits er geen andere aanvullende toelatingseisen zijn. Check hiervoor onze website bij de opleiding van jouw keuze.

De CHE wenst je veel succes bij het voorbereiden van de examens!

2 Overzicht verplichte literatuur

2.1 Geschiedenis

Als verplichte literatuur voor het vak geschiedenis dient te worden bestudeerd:

- *Geschiedeniswerkplaats ed. 3.0 havo/vwo bb volledig digitaal. **Derde editie*** (Noordhoff, 2019). ISBN 8717927116777.
Link: [Geschiedeniswerkplaats 3e ed Tweede Fase volledig digitaal \(noordhoff.nl\)](https://www.noordhoff.nl/geschiedeniswerkplaats-3e-ed-tweede-fase-volledig-digitaal)
Let op: de toegang tot deze online licentie is slechts één schooljaar geldig. Voor verlening dient er een nieuwe licentie te worden aangeschaft.

2.2 Maatschappijleer

Als verplichte literatuur voor het vak maatschappijleer dient te worden bestudeerd:

- Brink, Rianne e.a., *Thema's maatschappijleer voor HAVO. **Zesde druk*** (Uitgeverij Essener, 2021). ISBN 978-90-8674-440-4.
Link: [Thema's Maatschappijleer voor HAVO lesboek / Druk 6 - Studie Bijdehand](#)

2.3 Nederlands

Voor Nederlands is geen verplichte literatuur voorgeschreven.

2.4 Engels

Voor Engels is geen verplichte literatuur voorgeschreven.

3 Informatie over Geschiedenis

Het vak geschiedenis wordt in het toelatingsonderzoek geëxamineerd op 'historisch besef' en 'oriëntatiekennis' van de volgende tien historische tijdvakken:

- de tijd van jagers en boeren;
- de tijd van Grieken en Romeinen;
- de tijd van monniken en ridders;
- de tijd van steden en staten;
- de tijd van ontdekkers en hervormers;
- de tijd van regenten en vorsten;
- de tijd van pruiken en revoluties;
- de tijd van burgers en stoommachines;
- de tijd van de wereldoorlogen;
- de tijd van televisie en computer.

Speciale 'thema's' of 'oriëntatie op studie en beroep' zijn bij dit examen dus niet aan de orde, zoals dat wel het geval is bij de schoolexamens havo. Als verplichte literatuur voor geschiedenis dienen alle hoofdstukken te worden bestudeerd uit:

- *Geschiedeniswerkplaats ed. 3.0 havo/vwo bb volledig digitaal. **Derde editie** (Noordhoff, 2019). ISBN 8717927116777.*

Link: [Geschiedeniswerkplaats 3e ed Tweede Fase volledig digitaal \(noordhoff.nl\)](https://www.noordhoff.nl/boek/geschiedeniswerkplaats-3e-ed-tweede-fase-volledig-digitaal)

Let op: de toegang tot deze online licentie is slechts één schooljaar geldig. Voor verlening dient er een nieuwe licentie te worden aangeschaft.

Let op: De voorgaande edities zijn niet bruikbaar als voorbereiding.

Over de te bestuderen literatuur worden op het examen een aantal open vragen gesteld die pas tijdens het examen bekend gemaakt zullen worden. Bij één van de vragen wordt gevraagd wat de juiste tijdsvolgorde is van een aantal gebeurtenissen en ontwikkelingen.

Er mogen tijdens het examen geen hulpmiddelen als boeken en aantekeningen worden gebruikt. Voor het hele examen is twee uur beschikbaar.

Enkele opmerkingen over de voorbereiding. *Geschiedeniswerkplaats ed. 3.0 havo/vwo bb volledig digitaal* biedt veel informatie. De indeling in tien hoofdstukken is vanuit Nederlands-Europees perspectief opgezet en wordt ook zo gebruikt op de basisschool en in het voortgezet onderwijs. Op het examen moet de kennis worden getoond van de grote lijnen van de geschiedenis. Die grote lijnen bestaan uit de tien historische tijdvakken en de in totaal 49 kenmerkende aspecten van die tijdvakken. Deze kenmerkende aspecten worden in 48 paragrafen uitgewerkt. Deze kennis wordt 'oriëntatiekennis' genoemd.

Het leren wordt vergemakkelijkt door de hoofdstukindeling. Bovendien zijn er talloze illustraties opgenomen die de leerstof verhelderen.

De hoofdstukken zijn opgebouwd uit de volgende zes onderdelen:

- *hoofdstukopening*: met de afbeelding en de tekst aan het begin van elk hoofdstuk wordt kennisgemaakt met het onderwerp van het hoofdstuk. Met de tijdbalk oriënteer je je op de tijd van het onderwerp;
- *paragrafen*: deze behandelen de kenmerkende aspecten van het tijdvak in een lopend verhaal; de paragrafen vormen bij elkaar het grootste deel van de stof; de kenmerkende aspecten worden met (bekende) voorbeelden geïllustreerd; er staan ook kaderteksten waarin wordt verteld over een belangrijke gebeurtenis, ontwikkeling of persoon die bij het kenmerkende aspect past;
- *paragraafopening*: elke paragraaf begint met de leerdoelen die in die paragraaf worden behandeld. Elk leerdoel komt terug als tussenkop in de paragraaf. Onder de leerdoelen staat ook het kenmerkend aspect waarover de paragraaf gaat;
- *de wereld in de tijd van*: na de laatste paragraaf van elk hoofdstuk is er een pagina met een kaart, een tekst over de naam van het tijdvak en teksten over de wereld, Europa en Nederland in het betreffende tijdvak. Hiermee plaats je kenmerkende aspecten in hun historische context. Per tijdvak staan de kenmerkende aspecten bij elkaar op de laatste bladzijde van het hoofdstuk;
- *begrippen*: belangrijke begrippen zijn in de paragraafteksten vet gedrukt als ze voor het eerst worden gebruikt. Tot slot van elk hoofdstuk worden deze begrippen met hun betekenis per paragraaf genoemd. Alle begrippen staan in het register. Het is belangrijk deze begrippen goed te bestuderen; deze begrippen worden in de vragen verwerkt.

Voor het toelatingsonderzoek geldt dat de examenvragen uitsluitend gebaseerd zijn op de stof uit *Geschiedeniswerkplaats ed. 3.0 havo/vwo bb volledig digitaal*.

Een methode van leren zou onderstaande reeks tips en aanwijzingen kunnen zijn.

- Bekijk eerst de hoofdstukindeling in de 'Inhoudsopgave'. Hier is te zien uit welke paragrafen de tien hoofdstukken zijn onderverdeeld. Bedenk dat elke paragraaf staat voor een kenmerkend aspect van dat tijdperk. Door het bekijken van de inhoudsopgave wordt een indruk verkregen van wat er behandeld wordt.
- Bekijk van elk hoofdstuk titels en afbeeldingen.
- Bestudeer een hoofdstuk en bekijk daarbij de afbeeldingen. Schrijf van elke paragraaf in trefwoorden de belangrijkste gegevens op. Schrijf daarnaast in trefwoorden en/of korte zinnen op wat de kenmerkende aspecten zijn en probeer dit duidelijk te beschrijven.
- Lees de aantekeningen aandachtig door en vertel jezelf daarna, pratend of schrijvend, wat de kern is.
- Lees van een hoofdstuk de 'Begrippen' (laatste pagina van het hoofdstuk). Deze begrippen dienen duidelijk en in eigen woorden te kunnen worden omschreven.
- Laat het één of meerdere dagen na het bestuderen van een hoofdstuk even rusten om vervolgens de aantekeningen opnieuw door te nemen. Aangetoond is dat het effectiever is om met enige regelmaat kortere periodes aan dezelfde stof te werken met regelmatige herhaling, dan wanneer er uren achter elkaar wordt gestudeerd (er wordt minder opgenomen). Met andere woorden: drie keer een uur leren met een dag ertussen geeft veel betere resultaten dan drie uur achter elkaar leren.
- Herhaal deze methode voor elk hoofdstuk.

4 Algemene voorbeeldvragen Geschiedenis (deze geven een algemeen beeld van het niveau, niet specifiek uit de derde druk)

Vraag 1

Onderstaande zes historische gebeurtenissen uit verschillende tijdvakken hebben te maken met (on)vrijheid en staan in willekeurige volgorde. Geef de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

1. Na langdurige discussies werden de 45.000 Surinaamse en Antilliaanse slaven vrije mensen.
2. Emmeline Pankhurst werd wereldberoemd door haar acties voor vrouwenkiesrecht.
3. Volgens de Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger waren de mensen vrij en gelijk voor de wet.
4. Onder keizer Karel V werden honderden Nederlanders vanwege hun geloof op de brandstapel gebracht.
5. De horigen waren niet vrij om te verhuizen of ander werk te zoeken.
6. De toenemende welvaart gaf velen in Nederland een gevoel van vrijheid en dat werd op seksueel gebied nog versterkt door de introductie van de anticonceptiepil.

De juiste volgorde is: 5, 4, 3, 1, 2, 6.

Vraag 2

In Soemerië werd omstreeks 3300 v. C. het schrift uitgevonden.

- a. Hoe werd dit schrift genoemd?

Spijkerschrift.

- b. Hoe is het te verklaren dat juist hier het schrift werd uitgevonden?

Er was een bestuur dat van allerlei zaken een administratie diende bij te houden.

- c. Geef een voorbeeld van wat er op schrift werd gesteld.

De leveranties van boeren aan de graanpakhuizen.

Naast het Soemerische schrift ontstond enkele honderden jaren later het Egyptische schrift.

- d. Noem van het Egyptische schrift het belangrijkste kenmerk.

Het Egyptische schrift bestond uit honderden tekeningetjes die symbolen waren voor woorden.

Dankzij het schrift zijn de Soemeriërs en Egyptenaren de eerste volkeren waarvan we de godsdienst kennen.

- e. Noem twee overeenkomsten tussen de godsdiensten van de Soemeriërs en Egyptenaren.

- *Ze geloofden dat de goden alles bepaalden.*
- *De mensen moesten bidden en offeren om te voorkomen dat de goden rampen op hen afstuurden.*

Vraag 3

In een lange reeks oorlogen groeide Rome uit tot een wereldrijk. De succesvolste generaal was Julius Caesar die in 44 v. C. werd vermoord.

a. Waarom werd Caesar vermoord?

Caesar had zich laten benoemen tot dictator en zijn tegenstanders wilden de republiek redden.

Het Romeinse rijk ontstond onder meer door militaire kracht.

b. Noem drie verklaringen waardoor Rome een grote militaire kracht kon ontwikkelen.

- *De strijd werd gevoerd op een gedisciplineerde manier: goed bewapende soldaten vochten in rijen achter elkaar.*
- *Er werd een beroepsleger gevormd dat werd onderverdeeld in legioenen van 6000 man.*
- *De legioenen konden zich snel verplaatsen naar gebieden waar gevaar dreigde, omdat in het hele rijk verharde wegen werden aangelegd.*

Het Romeinse rijk groeide onder meer door de zucht naar roem, buit en gebiedsuitbreiding.

c. Hoe stonden de Romeinen tegenover de overwonnen volkeren?

Ze respecteerden volkeren en namen leden ervan op in hun leger en lieten hen mee profiteren van de rust en welvaart in het rijk.

d. Wat betekent 'pax Romana'?

Een periode van rust en vrede.

Tegenover de joden betoonden de Romeinen zich niet tolerant.

e. Geef daar twee voorbeelden van.

- *De Romeinen verwoestten de joodse tempel in Jeruzalem.*
- *De joden werden gedwongen Jeruzalem te verlaten.*

Vraag 4

Na de ondergang van het West-Romeinse rijk (omstreeks 400 n.C.) groeiden Oost en West uit elkaar. In het westen ontstond de rooms-katholieke kerk onder leiding van de paus.

a. Hoe heette de kerk die in het Oost-Romeinse rijk ontstond?

Byzantijnse of Grieks-orthodoxe kerk.

b. Wat was het verschil in de hoogste leiding van de kerk tussen het Westen en het Oosten?

In het Westen werd de kerk geleid door de paus, in het Oosten door de keizer.

c. Wat wordt in dit verband bedoeld met de 'tweezwaardenleer'?

De geestelijke macht ligt bij de paus, de wereldlijke macht ligt bij de keizer.

Monniken speelden een belangrijke rol bij het verspreiden van het christelijk geloof via Ierland en Engeland naar het Europese vasteland waar Friezen en Saksen woonden.

d. Geef twee voorbeelden van deze monniken

Willibrord en Bonifatius.

e. Waarom was de steun van Karel de Grote bij de kerstening belangrijk? Licht het antwoord toe.

De steun van Karel de Grote was onmisbaar omdat hij geweld tegen missionarissen, kerken en kloosters niet tolereerde.

Vraag 5

De bekendste voorbeelden van christelijke expansie in de middeleeuwen waren de kruistochten.

a. Wat was de reden dat de paus in 1095 opriep tot de verovering van Jeruzalem?

De Byzantijnse keizer had de paus om hulp gevraagd tegen de Turken die grote delen van zijn rijk en van het Midden-Oosten hadden veroverd.

b. Waarom was de eerste kruistocht een militair succes?

Langs het oosten van de Middellandse Zee werden verschillende steden veroverd en ook Jeruzalem werd ingenomen.

c. Hoe was de tegenstand van de moslims bij deze veroveringen?

De tegenstand was zwak als gevolg van grote onderlinge verdeeldheid, onder meer tussen Turkse staatjes en ook tussen soennieten en sjiieten.

Christelijk Europa was in veel meer gebieden bezig met expansie.

d. Toon dit aan voor Spanje.

Christelijke koningen veroverden in Spanje steeds meer gebied op de Moren.

e. Wat is in dat verband de betekenis van het jaar 1492?

In 1492 veroverden de katholieke koningen Granada, de laatste moslimstaat in Spanje.

Vraag 6

In de welvarende steden van Noord-Italië ontstonden in de late middeleeuwen een nieuw mensbeeld, een nieuw wereldbeeld en een nieuw levensgevoel.

a. Licht dat nieuwe levensgevoel toe aan de hand van de begrippen 'memento mori' en 'carpe diem'.

De rijke Italiaanse stedelingen hielden de blik niet meer zo strak gericht op God en het leven na de dood en zij kregen meer oog voor de plezierige kanten van het leven. Hun levensmotto veranderde van memento mori (gedenk te sterven) in carpe diem (pluk de dag).

b. Hoe zag het opvoedingsideaal van de renaissance eruit?

De ontwikkeling tot verstandig en mondig individu werd een nieuw opvoedingsideaal.

c. Wat werd bedoeld met een *uomo universalis*?

De uomo universalis was het ideaal van een universele mens, iemand die zich op veel verschillende terreinen ontwikkelde.

De sterrenkundige Copernicus gaf een belangrijke aanzet tot de wetenschappelijke revolutie van de zeventiende eeuw.

d. Door welke belangrijke ontdekking werd Copernicus wereldberoemd?

Copernicus stelde dat niet de aarde, maar de zon het stilstaande middelpunt van het zonnestelsel was.

De beeldende kunstenaars van de renaissance wilden de werkelijkheid zo echt mogelijk weergeven en zij maakten niet meer alleen Bijbelse voorstellingen.

e. Hoe veranderde hun positie als kunstenaar?

De anonieme middeleeuwse meesterschilder maakte plaats voor de zelfbewuste kunstenaar die zijn kunstwerk persoonlijk signeerde.

Vraag 7

In de zeventiende eeuw kwam het handelskapitalisme tot bloei en ontstonden wereldwijde handelsnetwerken. De Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) was daarin een hoofdrolspeler.

a. Wie nam het initiatief tot de oprichting van de VOC?

De Staten-Generaal van de Republiek.

b. Noem drie bevoegdheden die de VOC kreeg.

- *De bevoegdheid verdragen te sluiten met vorsten.*
- *De bevoegdheid oorlog te voeren.*
- *De bevoegdheid veroverde gebieden te besturen.*

c. Was het kooplieden toegestaan zelf handel te drijven met landen in Azië? Licht je antwoord toe.

Nee. De Staten-Generaal verleenden aan de VOC het monopolie op de handel in Azië.

In Azië was de gouverneur-generaal de hoogste baas van de VOC. Gouverneur-generaal J.P. Coen trad hard op tegen de bewoners van het eiland Banda.

d. Wat hadden de Bandanezen volgens de VOC misdaan?

Ze verkochten hun muskaatnoten ook aan anderen dan aan de Nederlanders.

e. Wat was het lot van de Bandanezen?

Coen liet de dorpen in brand steken en honderden Bandanezen als slaaf wegvoeren; vierenveertig hoofdmannen werden gearresteerd en door Japanse samoerai aan stukken gehakt.

Vraag 8

In de achttiende eeuw kwam naast absolutisme ook 'verlicht absolutisme' voor.

a. Wat wordt bedoeld met absolutisme?

Absolutisme is een regeringssysteem waarin de macht van de koning niet wordt beperkt door een grondwet of door rechten van anderen.

b. Wat wordt bedoeld met verlicht absolutisme?

Bij verlicht absolutisme gebruiken vorsten hun absolute macht om van bovenaf verlichte hervormingen in te voeren.

De Pruisische koning Frederik de Grote was een verlicht-absoluut vorst. Hij wilde zijn best doen voor het algemeen belang van het volk.

c. Noem twee maatregelen die voor zijn tijd vooruitstrevend waren.

- *Een zekere mate van persvrijheid.*
- *Godsdienstige verdraagzaamheid.*

d. Hoe stond Frederik de Grote tegenover medezeggenschap van de burgers? Licht het antwoord toe.

Hij regeerde onder het motto 'Alles voor het volk, niets door het volk'. Voor medezeggenschap vond hij zijn onderdanen te dom.

e. Waarom hoefde de adel onder Frederik de Grote geen belasting te betalen?

Hij wilde de adel niet tegen zich in het harnas jagen, want ze leverden de officieren van het leger, de belangrijkste pijler van de Pruisische macht.

Vraag 9

In Europa bestond eeuwenlang weinig nationaal besef, omdat de meeste mensen op hun eigen stad of streek waren gericht. Tijdens de democratische revoluties van de achttiende eeuw groeide het nationalisme.

a. Wat hield dit nationalisme in?

Alle leden van een volk zijn door taal, geschiedenis en cultuur met elkaar verbonden en moeten daarom verenigd zijn in een onafhankelijke natiestaat.

In de tweede helft van de negentiende eeuw groeide het nationalisme, vooral onder Duitsers en Italianen.

b. Waarom groeide het nationalisme juist bij Duitsers en Italianen?

Beide volkeren waren verdeeld over vele staten.

Na 1871 groeide in bijna alle Europese landen een nieuw soort nationalisme.

c. Noem twee kenmerken van dit nieuwe nationalisme.

- *Het verheerlijken van de eigen natie.*
- *Het zich afzetten tegen andere naties.*

d. Hoe stond Karl Marx tegenover het nationalisme? Licht het antwoord toe.

Marx was voor internationale arbeiderssolidariteit en was sterk tegen het nationalisme.

Vraag 10

Europa heeft een lange geschiedenis van antisemitisme. Daarin speelden vijandbeelden een belangrijke rol.

a. Noem drie voorbeelden van negatieve beeldvorming van joden.

- *Joden als moordenaars van Christus.*
- *Joden als geldwolven.*
- *Joden als veroorzakers van de pest.*
- *Joden als kapitalisten en uitbuiters.*
- *Joden als minderwaardig ras.*
- *Joden als gevaarlijke revolutionairen.*

b. Hoe sprak Hitler over joden? Licht het antwoord toe.

Uiterst negatief. Hitler noemde joden geen mensen, maar bacillen die moesten worden uitgedreven en vernietigd.

c. Geef twee voorbeelden van systematisch treiteren en discrimineren van joden na de machtsovername van de nazi's in 1933.

- *Joodse ambtenaren werden ontslagen.*
- *Seks tussen joden en niet-joden werd strafbaar.*

d. Wat gebeurde in de *Kristallnacht* van 9 op 10 november 1938?

In heel Duitsland werden synagogen in brand gestoken en winkels en huizen van joden geplunderd en verwoest. Bijna 100 joden werden vermoord en 30.000 joden gearresteerd.

e. Wat betekende de 'Endlösung' in de praktijk?

In Polen werden de 3,5 miljoen joodse Polen in getto's bijeengedreven en daar vielen door honger, ziektes en kou honderdduizenden doden. Kort na de inval in de Sovjet-Unie besloten de nazileiders alle joden te doden. Later, in 1941, werd gekozen voor vergassing die werd uitgevoerd in speciale vernietigingskampen. Van de elf miljoen Europese joden kwamen er uiteindelijk zes miljoen om.

5 Informatie over Maatschappijleer

Als verplichte literatuur voor het vak maatschappijleer dienen alle hoofdstukken te worden bestudeerd uit:

- Brink, Rianne e.a., *Thema's maatschappijleer voor HAVO*. **Zesde druk** (Uitgeverij Essener, 2021). ISBN 978-90-8674-440-4.
Link: [Thema's Maatschappijleer voor HAVO lesboek / Druk 6 - Studie Bijdehand](#)

Het examen maatschappijleer bestaat uit acht open vragen, die elk weer uit enkele deelvragen (kunnen) bestaan. De eerste vraag heeft betrekking op het thema parlementaire democratie en levert een dubbel aantal punten op (20), de vragen 2 tm 8 kunnen in principe gaan over alle thema's uit het boek en leveren per vraag maximaal 10 punten op. Je krijgt 10 punten cadeau.

Er mogen tijdens het examen geen hulpmiddelen als boeken en aantekeningen worden gebruikt. Voor het hele examen is twee uur beschikbaar.

Enkele opmerkingen over de voorbereiding. Het boek biedt veel informatie, met name over de politieke besluitvorming. Het boek is verdeeld in vijf hoofdstukken (*Wat is maatschappijleer?*, *Rechtsstaat*, *Parlementaire democratie*, *Pluriforme samenleving* en *Verzorgingsstaat*) en aan het einde van elk hoofdstuk worden de belangrijkste begrippen in de *Begrippenlijst* uit elk hoofdstuk opgesomd. Aan de hand van deze begrippenlijst kan worden gecontroleerd of de stof goed wordt beheerst. Bij het examen wordt niet gevraagd naar meningen of persoonlijke voorkeuren; de nadruk ligt op reproductie van de leerstof. Tot de leerstof behoren ook de teksten van de (gekleurde) 'kaders en bronnen'.

Het verdient ook aanbeveling om via de gedrukte media de actuele ontwikkelingen te volgen.

Een methode van leren zou onderstaande reeks tips en aanwijzingen kunnen zijn.

- Bekijk eerst de hoofdstukindeling in de Inhoudsopgave. Aan het begin van elk hoofdstuk staat de verdere indeling van elk hoofdstuk, waarin de hoofdonderwerpen worden genoemd. Door het bekijken van de inhoudsopgave en de inhoud per hoofdstuk wordt een indruk verkregen van wat er allemaal in het boek behandeld wordt. Elk hoofdstuk eindigt met een begrippenlijst.
- Blader het boek in zijn geheel door en bekijk van elk hoofdstuk ook de gekaderde teksten en de afbeeldingen, deze staan er niet voor niets!
- Schrijf van elk gedeelte in trefwoorden en/of korte zinnen de belangrijkste gegevens op.
- Lees deze aantekeningen aandachtig door en vertel jezelf daarna, pratend of schrijvend, wat de kern is.
- Deze kernbegrippen dien je te kennen. Dat betekent dat je in eigen woorden de begrippen moet kunnen omschrijven.
- Laat het één of meerdere dagen na het bestuderen van een hoofdstuk even rusten om vervolgens de aantekeningen opnieuw door te nemen. Aangetoond is dat het effectiever is om met enige regelmaat kortere periodes aan dezelfde stof te werken met regelmatige herhaling, dan wanneer er uren achter elkaar wordt gestudeerd (er wordt minder opgenomen). Met andere woorden: drie keer een uur leren met een dag ertussen geeft veel betere resultaten dan drie uur achter elkaar leren.
- Herhaal deze methode voor elk hoofdstuk.

6 Voorbeeldvragen Maatschappijleer

Vraag 1

De meeste democratische landen hebben een grondwet. Dat geldt ook voor Nederland.

a. Wat is de betekenis van de grondwet voor de Nederlandse samenleving?

De grondwet is een bindend middel in een pluriforme samenleving die uit steeds meer culturen bestaat en heel uiteenlopende waarden en normen kent.

Een belangrijk artikel in de Nederlandse grondwet is het eerste artikel.

b. Wat is de inhoud van dit artikel?

Artikel 1 verbiedt discriminatie op grond van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook.

In hoofdstuk 1 van de grondwet staan de verschillende grondrechten. Meestal wordt er een onderscheid gemaakt tussen de klassieke grondrechten en de sociale grondrechten.

c. Wat zijn de klassieke grondrechten?

- *Vrijheidsrechten, zoals de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van meningsuiting en het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam.*
- *Gelijkheidsrechten, zoals het discriminatieverbod.*
- *Politieke rechten, zoals het kiesrecht en het recht op geheime, vrije verkiezingen.*

d. Wat is het verschil in betrokkenheid van de overheid tussen de klassieke grondrechten en sociale grondrechten?

Als de overheid een klassiek grondrecht schendt, dan kun je naar de rechter om je gelijk te halen. Dat geldt niet voor de schending van één van de sociale grondrechten. De overheid heeft wel een zorgplicht, bijvoorbeeld voor de werkgelegenheid, maar je kunt niet bij de rechter een baan eisen.

Vraag 2

Het tweede deel van het boek heeft als titel 'rechtsstaat'. In een rechtsstaat zijn een aantal rechtsgebieden te onderscheiden. Er is een belangrijk onderscheid tussen privaatrecht en publiekrecht.

a. Wat is het verschil tussen privaatrecht en publiekrecht?

- *Privaatrecht regelt de betrekkingen tussen burgers onderling.*
- *Publiekrecht regelt de betrekkingen tussen overheid en burgers.*

b. Welke drie rechtsgebieden behoren tot het publiekrecht?

- *Staatsrecht.*
- *Bestuursrecht.*
- *Strafrecht.*

c. Welke drie rechtsgebieden behoren tot het privaatrecht?

- *Personen- en familierecht.*
- *Ondernemingsrecht.*
- *Vermogensrecht.*

Vraag 3

Een hoofdstuk van het boek heeft de titel 'Discussie over de rechtsstaat'.

a. Noem twee gebeurtenissen uit de afgelopen tien, vijftien jaar waardoor de rechtsstaat ter discussie kwam te staan. Licht het antwoord toe.

- *De aanslag op het WTC in New York op 11 september 2001, omdat daarna de opsporingsbevoegdheden van de politie werden uitgebreid (Wet terroristische misdrijven).*
- *Moord op Pim Fortuyn, omdat daarna veel burgers en politici veiligheid een hogere prioriteit gaven dan de grondrechten.*
- *Moord op Theo van Gogh om dezelfde reden.*

De bestrijding van de georganiseerde misdaad heeft ook tot veel discussie over de rechtsstaat geleid.

b. Geef daarvoor een verklaring.

Bij de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit gebruikt(e) de politie methoden die strijdig zijn met de wet en met grondrechten, zoals inkijkoperaties (bijv. inbraak) en infiltratie (zich voordoen als crimineel).

Ook de bestraffing van daders leidt tot discussie.

c. Welke vier soorten straffen worden onderscheiden?

- *Vrijheidsstraf.*
- *Taakstraf.*
- *Geldboete.*
- *Bijkomende straffen.*

Vraag 4

Het derde deel van het boek gaat over de parlementaire democratie. Nederland kent drie bestuurslagen.

a. Hoe wordt de parlementaire democratie in elke bestuurslaag gerealiseerd?

- *Tweede Kamer: rechtstreeks gekozen in landelijke verkiezingen.*
- *Eerste Kamer: getrapd gekozen door Provinciale Staten.*
- *Provinciale Staten: rechtstreeks gekozen in provinciale verkiezingen.*
- *Gemeenteraad: rechtstreeks gekozen in gemeentelijke verkiezingen.*

b. Waarom is 1848 een belangrijk jaar voor de parlementaire democratie in Nederland?

- *In 1848 werd de macht van de koning ingeperkt.*
- *De macht van het parlement werd vergroot.*

In een democratie hebben politieke partijen een viertal belangrijke functies.

c. Noem deze vier functies en licht deze toe.

- *Integratiefunctie: het verbinden van mensen met vergelijkbare idealen.*
- *Informatiefunctie: het informeren van kiezers over standpunten.*
- *Participatiefunctie: het stimuleren van kiezers om actief deel te nemen aan de politiek.*
- *Selectiefunctie: het voorbereiden en voordragen van kandidaten.*

Vraag 5

Als het over politiek gaat, hanteren wij volgens het boek 'versimpelde indelingen' als progressief/conservatief en links/rechts.

a. Wat wordt verstaan onder de begrippen progressief en conservatief?

- *Progressief: vooruitstrevend, de maatschappij willen veranderen.*
- *Conservatief: behoudend, alles bij het oude laten.*

Het boek stelt dat progressief en conservatief geen handige begrippen zijn om politieke partijen in te delen.

b. Waarom niet?

Een zich progressief noemende partij zoals GroenLinks wil bijvoorbeeld niet dat Schiphol verder uitbreidt. En dat zou je conservatief kunnen noemen.

De begrippen links en rechts gebruiken we om verschillende visies op de rol van de overheid op sociaaleconomisch terrein weer te geven.

c. Van welke twee tegengestelde visies is er bij links en rechts sprake?

- *Links: sturende rol.*
- *Rechts: terughoudende rol.*

Vraag 6

Het vierde deel van het boek gaat over de 'pluriforme samenleving'.

a. Waarom wordt in het boek de voorkeur gegeven aan het begrip 'pluriforme samenleving' boven het begrip 'multiculturele samenleving'?

Bij het woord multicultureel denkt men meestal aan het verschil tussen autochtonen en allochtonen, maar er zijn meer verschillen, zoals religieuze verschillen, leeftijdsverschillen, regionale verschillen.

Tot in de jaren '60 was Nederland een sterk verzuilde samenleving.

b. Wat was die verzuiling?

Mensen organiseerden zich rondom hun geloof of levensovertuiging. Zo had elk geloof/levensovertuiging zijn eigen verenigingen, vakbonden, scholen, omroepen, kranten en politieke partijen.

In de tweede helft van de jaren '60 kwam een einde aan de verzuiling.

c. Geef daarvoor twee verklaringen.

- *De tanende invloed van de grote kerken op de leden.*
- *De opkomst van de televisie.*
- *In tegenstelling tot eerder ontstonden er steeds meer contacten tussen mensen uit verschillende zuilen, zodanig dat men zich niet meer organiseerde rondom een geloof of levensovertuiging.*

Vraag 7

De pluriformiteit in Nederland nam na de Tweede Wereldoorlog toe door de komst van mensen uit de voormalige koloniën.

a. Noem drie groepen die afkomstig zijn uit deze voormalige koloniën.

- *Indo's.*
- *Molukkers.*
- *Surinamers.*

b. Geef voor elke groep aan wat de reden voor de komst naar Nederland was.

- *Indo's hoopten op een betere toekomst.*
- *Molukkers werden bedreigd in Indonesië.*
- *Surinamers kwamen voor studie.*

Nederland werd nog meer pluriform door de komst van gastarbeiders uit de Middellandse Zeelanden. Later groeide deze categorie door gezinsvorming en gezinshereniging.

c. Wat wordt onder gezinsvorming en gezinshereniging verstaan?

- *Gezinsvorming: inwoner van Nederland wil trouwen met iemand uit een ander land.*
- *Gezinshereniging:(arbeids)migrant laat vrouw en kinderen overkomen uit het land van herkomst.*

Vraag 8

In de jaren '70 kwam de Nederlandse verzorgingsstaat onder druk te staan.

a. Welke drie aanwijzingen waren hiervoor?

- *Teveel mensen deden een beroep op een uitkering.*
- *Mensen werden te weinig gestimuleerd om een betaalde baan te aanvaarden.*
- *Er werd misbruik gemaakt van voorzieningen.*

b. Licht elke aanwijzing toe.

- *Teveel uitkeringen: gevolg van werkloosheid en toenemend aantal vrouwen dat beroep deed op uitkering.*
- *Te weinig stimulans: ten eerste geen financiële prikkel omdat een baan niet tot een hoger inkomen leidde als gevolg van verlies van huurtoeslag e.d; ten tweede mocht men werk weigeren dat niet paste bij hun ervaring en opleidingsniveau.*
- *Fraude: bijvoorbeeld samenwonenden schrijven zich in op twee adressen om zo een hogere uitkering te ontvangen.*

In de jaren '80 nam de overheid maatregelen om de ontstane problemen met betrekking tot de verzorgingsstaat te bestrijden.

c. Noem vier van deze maatregelen.

- *Bezuinigen op uitkeringen.*
- *Strengere controle.*
- *Versterken/vergroten van de eigen verantwoordelijkheid.*
- *Stimuleren van het bedrijfsleven.*

7 Informatie over Nederlands

Het examenonderdeel Nederlands bestaat uit een tekst die qua lengte kan variëren van 1200 tot 1500 woorden. Naar aanleiding van die tekst dien je 7 tot 10 vragen te beantwoorden. Daarnaast moet je een schrijfo opdracht uitvoeren. Voor het geheel krijg je twee uur de tijd.

De tekst die je krijgt voorgelegd, zal vrijwel altijd gaan over een actueel onderwerp. Voor het begrijpen van de tekst is geen speciale kennis nodig. Alles wat je moet weten om de vragen te kunnen beantwoorden en de opdracht te kunnen maken staat in de tekst. De taal van de voorgelegde tekst lijkt, wat niveau betreft, op die van de landelijke dagbladen als *Trouw* en *NRC*. Om met die taal vertrouwd te raken, zou je minimaal twee maanden één of meer van deze dagbladen regelmatig moeten lezen.

Sommige vragen zijn erop gericht te toetsen of je de tekst hebt begrepen en of je de hoofdgedachte uit een tekst(gedeelte) kunt halen. Andere vragen zijn erop gericht te toetsen of je een redenering die zich over meerdere alinea's uitstrekt, kunt volgen. Ook kan je gevraagd worden een samenvatting te geven van een gedeelte of gedeelten uit de tekst. Dat betekent dat je hoofdzaken van bijzaken moet kunnen scheiden. Je moet daarom de belangrijke mededeling(en) uit het betreffende gedeelte van de tekst kernachtig weergeven.

Er zijn ook vragen die toetsen of je de tekst verwerkt hebt. Dat wil zeggen, of je doorziet hoe een redenering in elkaar zit, of de redenering klopt en logisch is en welke verbanden de schrijver/schrijfster legt tussen feiten en/of interpretaties en/of meningen. Maak van jouw antwoorden complete zinnen en geen losse antwoorden of telegramstijl.

Er kan ook worden gevraagd naar een verband tussen feiten en/of interpretaties en/of meningen.

En tot slot wordt meestal een vraag gesteld over de functie van het artikel. Je kunt hierbij denken aan informeren, commentaar geven, overtuigen of aanzetten tot actie. Met een dergelijke vraag wordt getoetst of je doorziet wat voor een soort tekst je voor je hebt liggen. Is het louter een informatief stuk, dat wil zeggen, worden er enkel feiten, gebeurtenissen en interpretaties en/of meningen van anderen weergegeven? Of komt de beargumenteerde mening van de schrijver/schrijfster duidelijk naar voren, met andere woorden: probeert hij/zij de lezer van iets te overtuigen? Een vraag is bijvoorbeeld: "Ben jij door de auteur overtuigd of niet? Geef daarbij uiteraard argumenten." Het antwoord op zo'n vraag zul je met vindplaatsen in de tekst moeten onderbouwen. Een goede manier om zo'n vraag te oefenen is de volgende: neem af en toe een stuk uit de krant dat je moeilijk vindt en vat dat alinea voor alinea samen. Ga daarna op zoek naar de hoofdzaken en geef die met eigen woorden weer. Lees het artikel een dag later nog eens, kijk of je het begrijpt en of jouw samenvatting juist en volledig is. Stel daarna vast of de tekst en de afzonderlijke alinea's bijvoorbeeld vooral informierend of overtuigend zijn.

Behalve de tekst met vragen worden bij het examen drie opdrachten gegeven.

De bedoeling is dat je één van deze drie opdrachten uitkiest en maakt.

Ingezonden brief

Bij de ingezonden brief gaat het er om of je naar aanleiding van de tekst in staat bent een reactie hierop te schrijven. Hierbij verwerk je zoveel mogelijk informatie uit de tekst. Je reageert inhoudelijk op het artikel en noemt items waar je het mee eens bent, maar ook items waar je het niet mee eens bent. Een ingezonden brief wordt in de krant gepubliceerd en is geen persoonlijke brief aan de auteur.

Betoog

Bij een betoog zet je een redenering op over een vooraf opgesteld onderwerp, met het doel iets te bewijzen en andere mensen te kunnen overtuigen. Je gebruikt hierbij duidelijke argumenten die jouw mening kunnen ondersteunen.

Informatieve of beschouwende tekst

Bij deze opdracht mag je kiezen uit een lijst van onderwerpen en schrijf je over een onderwerp waarbij je veel ruimte krijgt voor eigen inbreng.

Een informatieve tekst bevat veel voor- of inlichtende informatie en feiten over een bepaald onderwerp.

Een beschouwende tekst is een tekst waarin de overdenkingen met betrekking tot een bepaald onderwerp kritisch worden geformuleerd.

Een methode om te oefenen met het schrijven van zo'n opdracht is de volgende:

- je zoekt een artikel dat je moeilijk vindt in een krant of een weekblad;
- je maakt er een samenvatting van zoals boven is aangegeven;
- je leest jouw samenvatting een dag later over en controleert met behulp van de tekst of ze juist en volledig is;
- je schrijft met behulp van jouw samenvatting een reactie op het artikel;
- je leest jouw eigen stuk een dag later over en je kijkt of jouw eigen zinnen goed lopen (houd de zinnen kort), of jouw redeneringen kloppen en of je tenminste 400 woorden hebt;
- dit systeem kun je natuurlijk perfectioneren door een 'deskundige' te laten lezen wat je geschreven hebt;
- heel handig is ook om via de opleiding een andere kandidaat voor het examen op te zoeken en voor te stellen samen hetzelfde krantenartikel te lezen, samen te vatten en een reactie erop te schrijven. Dan kun je vergelijken en/of elkaars werk 'nakijken'.

Het verdient aanbeveling opgaven te maken, mede om te leren hoe je de beschikbare tijd in moet delen. Zorg ervoor dat je voldoende tijd hebt voor de opdracht. Het cijfer dat je hiervoor haalt, bepaalt namelijk voor de helft het eindcijfer voor het onderdeel Nederlands.

Algemeen: bestaat de schrijfoopdracht uit minder dan **400 woorden**, dan wordt deze opdracht niet verder nagekeken en met een 1 beoordeeld. Een tip: tel de woorden per regel en vermenigvuldig dat met het aantal regels. Meestal 9 tot 10 woorden per regel. Bij 45 regels behaal je dan ruim de 400 woorden. Vergeet nooit een titel boven jouw bijdrage te zetten. Bij de beoordeling van de schrijfoopdracht wordt van de volgende criteria uitgegaan: *inhoudelijke structuur, opbouw* > inleiding, vraagstelling, logica, samenhang, argumentatie, afronding; *structuur naar vorm, taalgebruik* > alinea's, correcte spelling, zinsbouw; *mate van diepgang, algemene ontwikkeling, vocabulaire* > op hbo-niveau.

8 Voorbeeldexamen 1 Nederlands (met antwoordmodel)

Onderstaand een tekst uit *de Volkskrant*, getiteld 'Stad hoort beschaafde wanorde te zijn'. Daaronder staan de bijbehorende vragen die je in goed Nederlands en in volledige zinnen moet beantwoorden én de schrijfo opdracht die je in goed Nederlands en in volledige zinnen dient te maken. Met deze opdracht wordt niet jouw mening getoetst, maar de wijze waarop je deze formuleert en met argumenten onderbouwt. Je kunt hierbij uiteraard gebruik maken van jouw eigen ervaringen en kennis. Zorg er wel voor dat de schrijfo opdracht tenminste 400 woorden telt. Gebruik je minder dan 400 woorden, dan wordt deze opdracht niet nagekeken en als onvoldoende beschouwd. Om de vragen te maken en de schrijfo opdracht uit te voeren heb je twee uur de tijd.

Stad hoort beschaafde wanorde te zijn

(Naar het gelijknamige artikel door René Boomkens in *de Volkskrant* van 29 maart 2008)

Praten over de stad is praten over alle concrete, alledaagse details van de menselijke samenleving en cultuur. Praten over de stad is daarmee de filosofische bezigheid bij uitstek: het aan de orde stellen van problemen waarvoor niemand een oplossing lijkt te hebben. De stad is tegelijkertijd het summum van beschaving én van wanorde. De stad is een drempelwereld tussen orde en chaos, tussen privé sfeer en publieke sfeer, tussen markt en overheid, tussen massa en individu, tussen legaliteit en illegaliteit, tussen thuis en vreemdheid. Juist die dubbelzinnigheid van de stad maakt haar ongrijpbaar voor iedereen die op zoek is naar orde. Dat wil zeggen naar de een of andere vorm van voorspelbaarheid: die van menselijk welbevinden of geluk, die van gegarandeerde winst, of die van een geordend publiek leven.

Wat vaak miskend wordt, is dat de stad altijd al bestaat als de meest geslaagde poging om op een directe, fysieke manier een zekere orde aan te brengen in de natuurlijke wanorde van het menselijke verkeer. Direct en fysiek: de stad bestaat ook zonder het stadsbestuur. Dat is een overdrijving, maar voor steden geldt wat voor staten niet geldt: ze bestaan ook echt, materieel, fysiek, ruimtelijk. Staten zijn politieke bedenkzels. Steden deels ook, maar hun denkbeeldigheid is minder abstract. Je kunt Joegoslavië opheffen en afschaffen, maar geldt dat ook voor Belgrado of Amsterdam? Meer dan staten zijn steden de belichaming van onze culturele en politieke verbeelding. Simpelweg omdat ze ook in onze alledaagse en directe zintuiglijke ervaring belichaamd worden en voelbaar zijn.

Zonder te overdrijven zou je kunnen stellen dat wat wij 'beschaving' noemen, of 'onze democratische verworvenheden' of 'de Verlichting' zelfs, het product is van de stedelijke cultuur en van het proces van geleidelijke verstedelijking van de samenleving. Steden zijn beschavingsmachines, simpelweg omdat ze 'verdichtingsmachines' zijn: ze brengen de meest uiteenlopende culturen, stijlen, sociale lagen en professionele activiteiten bij elkaar in een beperkte ruimte.

Toch is de stad de afgelopen vijftig jaar allesbehalve populair geweest. Niet alleen de rijken en de bejaarden, op zoek naar ruimte en rust, verlieten de stad. Het zou eerlijker zijn te erkennen dat vrijwel de helft van de bevolking na de Tweede Wereldoorlog de stad de rug heeft toegekeerd en zelfbewust heeft gekozen voor een leven in suburbia. Meer dan de helft van de Amerikaanse bevolking leidt al decennialang een suburbaan bestaan, een bestaan dat in soapseries en films uitentreuren is geridiculiseerd als voorspelbaar, gestandaardiseerd en bekrompen – en dus als echt antistedelijk. In Nederland hebben we haast identieke clichés klaar staan: schuttingen van Gamma, Senseo-koffieapparaten, woonerven, verkeersdrempels, bloemkoolwijken. In werkelijkheid, zo blijkt uit uiteenlopende onderzoeken, zijn de verschillen tussen 'echte' stedelingen en buitenwijkbewoners te verwaarlozen. Zowel de clichés over suburbia als die over die o zo gezellige, drukke en diverse binnensteden (althans, zoals ze vroeger waren) blijken vooral vooroordelen te zijn.

In het algemeen overheerst de neiging om de invloed van ruimtelijke omstandigheden sterk te overschatten. Die functionele blik op onze steden heeft de afgelopen halve eeuw een nogal funeste uitwerking op diezelfde steden gehad: men dacht ruimten langs functionele lijnen te moeten en kunnen inrichten: zo ontstonden zuivere bedrijfsgebieden, woonwijken, recreatiegebieden. Deels was dit wellicht onvermijdelijk, maar deels ook niet, getuige de huidige kritiek op al te monofunctionele woonwijken en bedrijfsterreinen, kritiek die niet van 'buiten' komt, maar die door bewoners en ondernemers zelf wordt geventileerd. Monofunctionaliteit bedreigt precies de

‘verdichtingsfunctie’ van steden: het vermogen van steden om zeer uiteenlopende praktijken, vormen van bedrijvigheid en culturen bij elkaar te brengen en met elkaar te confronteren.

40 Maar de kritiek op de dodelijke effecten van het principe van functiescheiding bij het ontwerpen van stedelijke ruimte is al weer zo'n kwart eeuw oud. Steden zijn intussen een geheel nieuwe fase in gegaan, een nieuwe beschavingsfase zelfs: die van de informatisering en virtualisering. De clichés over de saaie buitenwijkbewoner verliezen onmiddellijk hun betekenis wanneer we ons afvragen waar die zich – zittend in zijn voorspelbare woonkamer – niet al kan bevinden met behulp van muis en toetsenbord. Misschien chat hij met bevriende Australische vogelaars of bestelt hij Russische bruiden via internet, wellicht mailt hij met Osama Bin Laden. Bij wijze van spreken. Maar toch.

45 De stad heeft er een dimensie bij gekregen. Veel stedelingen wonen en werken niet alleen meer op de fysieke plekken die ze lichamelijk innemen, ze zijn tegelijkertijd ook op vele andere plekken. Zo gaat het met veel van onze dagelijkse stedelijke beslommeringen. Ze lijken nog steeds lokaal, maar voor je het weet zijn ze ‘overall elders’ ook aanwezig. We lopen door de supermarkt, maar tegelijkertijd kletsen we wat af met vrienden en vriendinnen die geheel ergens anders in de kroeg zitten of aan het tennissen zijn.

50 Dit alles heeft een cruciaal gevolg. Vroeger was de belangrijkste economische en sociaal-culturele relatie die steden onderhielden, die met hun ‘stadsgrens’ of ‘achterland’ in geografische zin. Nu is de belangrijkste relatie van steden vaak de relatie die zij onderhouden met andere steden elders in de wereld – in een immens netwerk van knooppunten dat vooral dankzij digitale informatiestromen in stand wordt gehouden. En terwijl velen dachten dat digitalisering en virtualisering het belang van specifieke plekken (steden met name) overbodig zouden maken, gebeurde het tegenovergestelde: steden werden nóg belangrijker dan ze al waren. Hun aloude knooppuntfunctie op nationaal of continentaal gebied werd slechts versterkt door hun nieuwe rol als knooppunt in het mondiale digitale netwerk. Steden zijn nu dubbelknooppunten: ze verbinden niet alleen de vele digitale stromen, ze verknopen die stromen ook met het alledaagse, fysieke leven in het stadscentrum, waar al zoveel maatschappelijke, economische en culturele praktijken bij elkaar kwamen. De grotere steden in de wereld zijn op die manier allengs belangrijker aan het worden dan de staten waartoe zij behoren. Londen is vermoedelijk invloedrijker als financieel-economisch en cultureel knooppunt in de globale werkelijkheid, dan als nationaal-politiek centrum. En in die zin is Amsterdam mondiaal gesproken belangrijker dan Den Haag.

60 Maar daarmee stuiten we op een tweede cruciale verandering: Amsterdam en Den Haag zijn nauwelijks nog te beschouwen als afzonderlijke steden. Infrastructureel, economisch en cultureel zijn zij onderdeel van één groot stedelijk gebied. Tot nog toe hadden we daar de term ‘Randstad Holland’ voor gereserveerd, maar eigenlijk zouden we heel Nederland als één stedelijk knooppunt moeten zien, van Cadzand tot Roodeschool, en van Vaals tot Den Helder. Het traditionele onderscheid tussen stad en platteland is in feite ook vervallen. De periferie vervult in wezen een belangrijke culturele functie in het stedelijk veld: ze biedt ruimte en rust aan vermoeide stedelingen, naast specifieke agrarisch-industriële functies als glastuinbouw en grootschalige veehouderij. We kunnen nog een stap verder zetten: het stedelijk gebied van Nederland sluit naadloos aan bij dat van Vlaanderen en Brussel, en bij het Roergebied. Ook de politieke en culturele verschillen tussen de diverse delen van deze nieuwe *megacity* zijn verwaarloosbaar.

65 Informatiestromen lopen allemaal lekker, en ook geld gaat probleemloos van het ene naar het andere werelddeel. Goederen leveren iets meer problemen op, maar de echte ellende van vandaag de dag begint bij mensenstromen. De mondiale migratie van mensen (arbeidskrachten, illegalen, asielzoekers, toeristen, zakenlieden, kunstenaars en ‘sterren’) is de laatste decennia geëxplodeerd. Maar anders dan informatie of kapitaal verloopt de mondiale verplaatsing van mensen niet zonder problemen. Preciezer: zij vormt het grootste politieke en culturele probleem, en dat probleem neemt alleen maar toe.

80 Allereerst vestigen de meeste migranten zich in de stedelijke centra en vormen zij daar al snel een meerderheid of grote minderheid. Hoe makkelijk migranten zich doorgaans ook aanpassen aan de lokale omstandigheden, hun soms massale en tegelijk onwennige aanwezigheid kan een zware wissel trekken op de culturele en sociale continuïteit van steden en stadswijken. Een levendige stad en stadswijk vereisen de zelfbewuste en actieve aanwezigheid van mensen die zichzelf als ‘burger’ van die stad of wijk beschouwen. Veel migranten doen er begrijpelijkerwijs wat langer over dan autochtonen om zich een dergelijke rol aan te meten.

85

90 Daarnaast bestaat een belangrijk deel van de migranten uit relatief kansarme, in ieder geval vaak laaggeschoolde mensen zonder veel uitzicht op een succesvolle arbeidscarrière. Alle 'mondiale steden' blijken juist dit type migranten aan te trekken (en wie zou zich daarover verbazen), naast de vele superrijken, bekende wereldburgers en toparchitecten – en deze migranten zijn ook werkelijk 'gewenst' in economische zin. Maar migrantengroepen zullen dankzij satelliet en internet ook een meer transnationaal karakter krijgen: ze zullen veel actiever dan voorheen in contact blijven met de cultuur van het moederland. Dat leidt niet zozeer tot 'dubbele loyaliteiten', zoals in Nederland vaak bezorgd wordt gesteld, maar het betekent dat onze steden zelf onvermijdelijk ook transnationaler worden.

95 Voor de Nederlandse steden – of voor 'de stad Nederland' – zal deze geleidelijke transnationalisatie de grootste uitdaging van de komende jaren worden. Dan zal blijken of de stad nog steeds de beschavingsmachine is die we altijd dachten: een groot democratisch laboratorium, een podium voor het voortgaande publieke debat. De stad kan ook een verzameling middeleeuwse burchten worden, waar alles in het teken van bewaking, controle en beveiliging staat. Dat alles ligt in de handen van de stedelingen zelf, transnationaal of niet.

Vragen en antwoorden

Vraag 1

De schrijver van het artikel, René Boomkens, heeft het over de 'dubbelzinnigheid van de stad'.

a. Wat verstaat hij daaronder?

Onder de 'dubbelzinnigheid van de stad' verstaat de schrijver het dubbele karakter van de stad: enerzijds het summum van beschaving en anderzijds van wanorde. De stad is een drempelwereld tussen orde en chaos, tussen privésfeer en publieke sfeer, tussen markt en overheid, tussen massa en individu, tussen legaliteit en illegaliteit, tussen thuis en vreemdheid.

b. Waar leidt die dubbelzinnigheid toe?

Die dubbelzinnigheid van de stad maakt de stad ongrijpbaar voor iedereen die op zoek is naar orde.

Vraag 2

Wat zijn volgens Boomkens de verschillen tussen stad en staat?

De verschillen tussen stad en staat zijn de volgende. De stad bestaat in tegenstelling tot de staat echt, in materieel, fysiek en ruimtelijk opzicht, en ook zonder stadsbestuur. Meer dan staten zijn steden de belichaming van onze culturele en politieke verbeelding. Simpelweg omdat ze ook in onze alledaagse en directe zintuiglijke ervaring belichaamd worden, voelbaar zijn. Staten zijn politieke bedenksels. Je kunt een staat opheffen en afschaffen, maar een stad niet.

Vraag 3

René Boomkens stelt dat meer dan de helft van de Amerikaanse bevolking al decennialang een suburbaan bestaan leidt.

a. Wat is volgens hem het beeld dat in Amerika en in Nederland doorgaans van het 'suburbane bestaan' geschetst wordt?

Het beeld dat in Amerika en in Nederland van het suburbane bestaan wordt geschetst is volgens de schrijver dat van soapseries en films. Daarin wordt dat bestaan uitentreuren geridiculiseerd als voorspelbaar, gestandaardiseerd en bekrompen – en dus als echt antistedelijk. In Nederland hebben we haast identieke clichés klaar staan: schuttingen van Gamma, Senseo-koffieapparaten, woonerven, verkeersdrempels, bloemkoolwijken.

b. Klopt dat beeld volgens de schrijver?

Dat beeld klopt volgens de schrijver niet, want in werkelijkheid, zo blijkt uit uiteenlopende onderzoeken, zijn de verschillen tussen 'echte' stedelingen en buitenwijkbewoners te verwaarlozen. Zowel de clichés over suburbia als die over die o zo gezellige, drukke en diverse binnensteden blijken vooral vooroordelen te zijn.

c. Wat vindt u zelf van het beeld dat van het Nederlandse 'suburbane bestaan' wordt neergezet? Hier wordt een kort tekstje verwacht waarin een standpunt wordt ingenomen plus een argument daarvoor. Een antwoord zou als volgt kunnen luiden: 'Zelf woon ik in een stad, sterker nog, in de hóófdstad, Amsterdam, tegen het centrum aan, met de bioscopen, theaters en andere uitgaansgelegenheden op loopafstand. Graag koester ik het beeld van mezelf als progressieve stadsbewoner die volop gebruikmaakt van alle cultuur die Amsterdam te bieden heeft. Ik zóú elke dag, of in ieder geval elk weekend, naar een toneelstuk kunnen gaan, naar een opera, naar ballet of naar een prachtige vijfsterrenfilm. En ik zóú elke week naar de talloze galerietjes kunnen slenteren om een zeefdruk, schilderij, beeld of stuk keramiek te kopen. Of in ieder geval om met de galeriehoud(st)er over de laatste ontwikkelingen in de kunst van gedachten te wisselen. Kortom, ik zou tot de binnenstedelijke elite kúnnen behoren. Maar in feite werk ik keihard om geld te verdienen voor mijn gezin met dochters van 12 en 10 en heb ik helemaal geen tijd en zin om al die cultuurvormen te onderhouden. In plaats daarvan geniet ik 's avonds thuis op de bank van een Senseo kopje koffie en shop ik graag bij de IKEA en Praxis voor een doe-het-zelf-kast en dito buro voor mijn oudste dochter die naar de middelbare school gaat. Lekker praktisch, en nog relatief goedkoop ook. En hoop ik dat het stadsdeel ook in de buurt van het centrum verkeersdrempels laat aanleggen, want als er íéts is dat ouders belangrijk vinden, dan is het de veiligheid van hun kinderen die elke dag naar scholen in het centrum fietsen. En die veiligheid van de kinderen wordt met verkeersdrempels om de snelheid van (vracht)auto's te drukken, beter gegarandeerd. Ik concludeer: in het diepst van mijn gedachten ben ik een rasechte binnenstedeling, maar in het diepst van mijn dagelijkse praktijk leid ik een vooral suburbaan bestaan. Niks mis mee. En ik zal vermoedelijk niet de enige zijn.'

Vraag 4

Boomkens beschrijft 'monofunctionele woonwijken en bedrijfsterreinen'.

a. Wat verstaat hij daaronder?

Onder monofunctionele wijken verstaat Boomkens de inrichting van ruimten langs functionele lijnen (gebaseerd op één functie); zo ontstonden zuivere bedrijfsgebieden, woonwijken, recreatiegebieden.

b. Wat wordt als een groot nadeel ervan gezien?

Zowel bewoners als ondernemers zien als nadeel van monofunctionaliteit dat deze de 'verdichtingsfunctie' van steden bedreigt, d.w.z. het vermogen van steden om zeer uiteenlopende praktijken, vormen van bedrijvigheid en culturen bij elkaar te brengen en met elkaar te confronteren.

Vraag 5

Boomkens noteert: 'De stad heeft er een dimensie bij gekregen.'

a. Wat bedoelt hij daarmee?

Met die nieuwe dimensie bedoelt de schrijver dat steden een nieuwe beschavingsfase zijn ingegaan, te weten die van de informatisering en virtualisering. Veel stedelingen wonen en werken niet alleen meer op de fysieke plekken die ze lichamelijk innemen, ze zijn tegelijkertijd ook op vele andere plekken. Zo gaat het met veel van onze dagelijkse stedelijke beslommingen. Ze lijken nog steeds lokaal, maar voor je het weet zijn ze 'overal elders' ook aanwezig.

b. Tot welke veranderingen – in vergelijking met vroeger – van de positie van de grotere steden in de wereld heeft deze extra dimensie geleid?

Deze extra dimensie leidt ertoe dat de belangrijkste relatie van steden de relatie is die zij onderhouden met andere steden elders in de wereld, dankzij een immens netwerk van knooppunten dat vooral dankzij digitale informatiestromen in stand wordt gehouden. Vroeger was de belangrijkste relatie van steden de economische en sociaal-culturele relatie die onderhielden met hun 'stadsgrens' of 'achterland' in geografische zin.

Vraag 6

'Zij vormt het grootste politieke en culturele probleem, en dat probleem neemt alleen maar toe,' schrijft Boomkens.

a. Wat is volgens hem het grootste politieke en culturele probleem?

Het grootste politieke en culturele probleem is volgens de schrijver de mondiale migratie van mensen (arbeidskrachten, illegalen, asielzoekers, toeristen, zakenlieden, kunstenaars en 'sterren').

b. Om welke redenen neemt dat probleem volgens de schrijver alleen maar toe?

Dat probleem neemt om de volgende redenen toe. Allereerst vestigen de meeste migranten zich in de stedelijke centra en vormen daar al snel een meerderheid of grote minderheid. Hoe makkelijk migranten zich doorgaans ook aanpassen aan de lokale omstandigheden, hun soms massale en tegelijk onwennige aanwezigheid kan een zware wissel trekken op de culturele en sociale continuïteit van steden en stadswijken. Verder doen veel migranten er begrijpelijkerwijs wat langer over dan autochtonen om zich een burgerschapsrol aan te meten. Daarnaast bestaat een belangrijk deel van de migranten uit relatief kansarme, in ieder geval vaak laaggeschoolde mensen zonder veel uitzicht op een succesvolle arbeidscarrière. Alle 'mondiale steden' blijken juist dit type migranten aan te trekken (en wie zou zich daarover verbazen), naast de vele superrijken, bekende wereldburgers en toparchitecten – en deze migranten zijn ook werkelijk 'gewenst' in economische zin. Maar migrantengroepen zullen dankzij satelliet en internet ook een meer transnationaal karakter krijgen: ze zullen veel actiever dan voorheen in contact blijven met de cultuur van het moederland. Dat leidt niet zozeer tot 'dubbele loyaliteiten', zoals in Nederland vaak bezorgd wordt gesteld, maar het betekent dat onze steden zelf onvermijdelijk ook transnationaler worden.

Vraag 7

Wat ligt volgens de schrijver 'in de handen van de stedelingen zelf'?

In de handen van de stedelingen zelf ligt het om de stad de beschavingsmachine te laten zijn waarvan we altijd dachten dat ze dat was: een groot democratisch laboratorium, een podium voor het voortgaande publieke debat. De andere optie is de stad zich laten ontwikkelen tot een verzameling middeleeuwse burchten, waar alles in het teken van bewaking, controle en beveiliging staat.

Vraag 8

De functie van een artikel kan zijn om te informeren, commentaar te geven, te overtuigen en aan te zetten tot actie.

a. Alinea 6 (regel 45 t/m 50, De stad heeft t/m het tennissen zijn) is een voorbeeld van een informerende alinea. Leg uit waarom deze alinea voornamelijk is bedoeld om de lezer te informeren.

In deze alinea presenteert de schrijver zo objectief mogelijk een aantal feitelijkheden:

- De stad heeft er een dimensie bij gekregen. Veel stedelingen wonen en werken niet alleen meer op de fysieke plekken die ze lichamelijk innemen, ze zijn tegelijkertijd ook op vele andere plekken.

- Tijdens onze dagelijkse stedelijke beslommeringen lijken we alleen op een lokale plek (bijvoorbeeld een supermarkt) aanwezig, maar we kunnen 'overall elders' ook aanwezig zijn, kletsend via mobiele apparatuur etc. met vrienden en vriendinnen die geheel ergens anders in de kroeg zitten of aan het tennissen zijn.

b. Alinea 8 (regel 61 t/m 75, Dit alles heeft t/m dan Den Haag) is een voorbeeld van een overtuigende alinea. Leg uit waarom deze alinea voornamelijk is bedoeld om de lezer te overtuigen.

In deze alinea presenteert de schrijver zijn mening en onderbouwt die mening met argumenten en/of voorbeelden.

- Mening. Tegenwoordig is de belangrijkste relatie van steden de relatie die zij onderhouden met andere steden elders in de wereld – in een immens netwerk van knooppunten dat vooral dankzij digitale informatiestromen in stand wordt gehouden. Steden werden nóg belangrijker dan ze al waren.

- Argumenten en/of voorbeelden. De aloude knooppuntfunctie van steden op nationaal of continentaal gebied werd slechts versterkt door hun nieuwe rol als knooppunt in het mondiale digitale netwerk. Steden zijn nu dubbelknooppunten: ze verbinden niet alleen de vele digitale stromen, ze verknopen die stromen ook met

het alledaagse, fysieke leven in het stadscentrum, waar al zoveel maatschappelijke, economische en culturele praktijken bij elkaar kwamen.

- Mening. De grotere steden in de wereld zijn op die manier allengs belangrijker aan het worden dan de staten waartoe zij behoren.

- Argumenten en/of voorbeelden. Londen is vermoedelijk invloedrijker als financieel-economisch en cultureel knooppunt in de globale werkelijkheid, dan als nationaal-politiek centrum. En in die zin is Amsterdam mondiaal gesproken belangrijker dan Den Haag.

Opdrachten (maak een keuze uit de onderstaande drie opdrachten)

Opdracht 1

Schrijf een ingezonden brief aan *de Volkskrant* waarin je reageert op het artikel van René Boomkens. Je kunt uiteraard voor of tegen zijn, als dit maar gebeurt op basis van argumenten.

Opdracht 2

Schrijf een informatieve of beschouwende tekst waarin je één van de volgende onderwerpen vanuit verschillende invalshoeken behandelt. Nota bene: een informatieve tekst bevat veel voor- of inlichtende informatie, feiten over een bepaald onderwerp; een beschouwende tekst is een tekst waarin de overdenkingen met betrekking tot een bepaald onderwerp kritisch worden geformuleerd.

- De stad is het toppunt van beschaving én van wanorde.
- De stad kan prima bestaan zonder stadsbestuur.
- Mensenstromen zijn hét tegenwoordige probleem in Nederland.
- Een rijke migrant is meer welkom dan een arme.
- Het onderscheid tussen stad en platteland is weggefallen.

Opdracht 3

De schrijver van het artikel, René Boomkens, is van mening dat de geleidelijke transnationalisatie van 'de stad Nederland' de grootste uitdaging van de komende jaren zal worden. Ben je het hiermee eens? Schrijf een betoog waarin je jouw mening hierover uiteenzet. Het gebruik van argumenten uit de tekst is toegestaan, maar deze moeten dan wel in eigen woorden worden weergegeven.

De definitie van 'betogen' is volgens de Dikke Van Dale: 'Door redenering trachten aan te tonen, aannemelijk te maken of te bewijzen. Synoniem: argumenteren.'

Voorbeeld van een betoog, geschreven door een examenkandidaat, beoordeeld als ruim voldoende.

In de afgelopen jaren zijn er veel migranten bijgekomen in Nederland. Velen hebben zich hier gevestigd met de bedoeling hier te studeren en daarna weer te vertrekken naar hun land van herkomst. Sommigen hebben er moeite mee dat er migranten Nederland binnenstromen en zien ze liever gaan dan komen. Toch dienen wij een migrant met respect te behandelen. Tenslotte is het ook een mens die op zoek is naar een goede toekomst.

Waaruit bestaan de bezwaren tegen deze nieuwkomers? Velen hebben het idee dat migranten voor de problemen zorgen in Nederland. Migrantten vestigen zich meestal in de stedelijke centra en vormen daar snel een meerderheid of juist een grote minderheid. Een levendige stad of stadswijk vereist de zelfbewuste en actieve aanwezigheid van mensen die zichzelf als 'burger' van die stad of wijk beschouwen. Veel migrantten doen er begrijpelijkerwijs wat langer over dan autochtonen om zich een dergelijke rol aan te meten. Hierdoor kan er wrijving ontstaan tussen burgers in een woonwijk.

Tevens is het heel goed mogelijk dat sommige migrantten zich niet verantwoordelijk voelen voor de omstandigheden in hun wijk of stad, omdat zij toch terug gaan naar het land van herkomst.

Ook heeft men heeft het idee dat migrantten vaak laag geschoold zijn en zich niet kunnen aanpassen in de maatschappij. Hierdoor zou deze groep een kleine kans hebben op uitzicht naar een succesvolle carrière.

Toch is er ook een groep migrantten die zich wel goed kan aanpassen aan de Nederlandse samenleving. Een migrant uit die groep stelt zich dan ook meestal op als voorbeeldfiguur voor zijn landgenoten, en daarnaast vertegenwoordigt hij/zij zijn/haar landgenoten in de media.

Duidelijk is dat wij over het algemeen met z'n allen liever een migrant hebben die goed geschoold is en in economische zin zijn steentje bijdraagt aan de maatschappij.

Persoonlijk ben ik van mening dat elke persoon zich zou moeten kunnen vestigen in een land waar hij of zij een goed bestaan zou kunnen opbouwen. Dit dient dan wel mogelijk gemaakt te worden als de kansen in het land van herkomst gering zijn. Hierbij kunnen wij bijvoorbeeld denken aan onder andere politieke, religieuze of economische vluchtelingen.

Om migrantten zich thuis te laten voelen en beter kennis te laten maken met de Nederlandse cultuur is het heel goed evenementen in de wijk of in steden te organiseren waarin de culturen van verschillende migrantten voorkomen, maar waarin ook de Nederlandse cultuur te herkennen is. Bij zulke activiteiten kunnen er ook hapjes uit de diverse keukens worden gemaakt waardoor migrantten en Nederlanders elkaar beter leren kennen en ook van elkaar gaan leren.

De grootste uitdaging van de komende jaren zal de transnationalisatie worden. Hieruit zullen wij kunnen opmaken of onze steden nog steeds grote beschavingsmachines zijn. Het is de vraag of de steden dan nog steeds een democratisch laboratorium of een podium voor het voortgaande publieke debat zijn. Het is ook mogelijk dat de stad een middeleeuwse burcht wordt, waar alles in het teken van bewaking, controle en beveiliging staat. Dit alles ligt volledig in handen van de stedelingen of we nou transnationaal worden of niet. Hierdoor kunnen wij aangeven hoe tolerant wij met z'n allen zijn.

Totaal: 521 woorden.

9 Voorbeeldexamen 2 Nederlands (zonder antwoordmodel)

Onderstaand een tekst uit *NRC Handelsblad* aan, getiteld 'Er is niets mis met een goede populist'. Daaronder staan de bijbehorende vragen die je in goed Nederlands en in volledige zinnen moet beantwoorden én de schrijfo opdracht die je in goed Nederlands en in volledige zinnen dient te maken. Met deze opdracht wordt niet jouw mening getoetst, maar de wijze waarop je deze formuleert en met argumenten onderbouwt. Je kunt hierbij uiteraard gebruik maken van jouw eigen ervaringen en kennis. Zorg er wel voor dat de schrijfo opdracht tenminste 400 woorden telt. Gebruik je minder dan 400 woorden, dan wordt deze opdracht niet nagekeken en als onvoldoende beschouwd. Bij deze voorbeeldtekst 2 hebben we noch de antwoorden op de vragen gegeven noch één van de schrijfo opdrachten uitgevoerd. Om de vragen te maken en de schrijfo opdracht uit te voeren heb je twee uur de tijd

Er is niets mis met een goede populist

(Naar de gelijknamige tekst door David van Reybrouck in *NRC Handelsblad* van 26 augustus 2008)

In Vlaanderen en Nederland groeit de kloof tussen hoog- en laagopgeleiden. Terwijl de hoogopgeleiden kosmopolitisch de globalisering bezingen, scharen de laagopgeleiden zich achter nieuwe vormen van nationalisme. Laaggeschoolden dringen nauwelijks nog door tot het parlement. Vandaag de dag zijn het veelal populistische partijen die de stem van de laaggeschoolden in de samenleving vertegenwoordigen. Populisme vormt daarom niet noodzakelijk een gevaar voor de democratie. Het verwoordt een blijvend verlangen naar politieke betrokkenheid van het laagopgeleide volk. Daarom is er niet zozeer minder, maar een beter populisme nodig.

In de kenniseconomie waarin we nu leven, is het belang van het genoten onderwijs groter dan ooit. Wie een hogere studie heeft volbracht, staat anders in het leven, koestert andere idealen, houdt van andere muziek, andere kledij, andere voeding, auto's en vakantiebestemmingen dan wie dat niet heeft gedaan. Hij of zij lijkt wel in een ander land te wonen dan wie enkel de lagere of middelbare school heeft kunnen bezoeken. Je bent een Danny of een Floris-Jan.

Dit zorgt voor een nieuwe maatschappelijke breuklijn en die is niet klassiek politiek-ideologisch van aard (links versus rechts), noch confessioneel (katholiek, hervormd, gereformeerd of vrijzinnig), maar cultureel-ethisch. Over Europa, integratie en migratie lopen de ideeën sterk uiteen. Opleidingsniveau bepaalt in hoge mate aan welke kant van de scheidingslijn je valt, meer dan de gebruikelijke sociaal-economische factoren.

De overduidelijke broederschap tussen de linkse intellectuelen en het proletariaat ging op zolang men zich mocht bekreunen om onmondige arbeiders in de verpauperde volksbuurten van het land, maar die verdampte alras toen diezelfde arbeider in Marbella de polonaise stond te dansen in een door Jordanezen gerunde taverne en ondertussen afgaf op de 'makaken' [makaak = scheldwoord voor persoon met een donkere huidskleur] in zijn buurt.

Voor de socialist is de geëmancipeerde arbeider een soort monster van Frankenstein geworden dat zich tegen zijn maker heeft gekeerd toen het op eigen benen kon staan. Van de weeromstuit ging links zich ontfemen over een nieuwe en schrijnender groep noodduftigen: de migranten. En dat bezegelde pas goed de boedelscheiding tussen de progressieve elite en het inheemse proletariaat. Dat een nieuwe generatie socialisten de autochtone arbeider vervolgens ook nog eens racisme verweet omdat hij het aandurfde kanttekeningen te plaatsen bij het multiculturele ideaal, zorgde voor een ware leegloop. De rode steden en gemeenten van Vlaanderen kleurden vanaf de jaren negentig zwart. Anders dan in Nederland met zijn SP, had je als laaggeschoolde arbeider in Vlaanderen ter linkerzijde niets meer te zoeken. De socialisten, en zeker de groenen, waren voortaan bevolkt door 'mannen en madammen met een diplom'.

Wat een contrast met niet zo heel lang geleden! Het socialisme bekommerde zich ooit om emancipatie van de arbeider, zowel stoffelijk als geestelijk. Naast een fatsoenlijk pensioen kreeg de arbeider ook toegang tot het gedachtegoed van Tolstoj, Brecht en Eisenstein. Er waren cursussen over de filosofen Marcuse en Gramsci en

filmavonden rond Fellini en Kubrick. Cultuureducatie was een kerntaak van zowat elke zuil; het doel was volksverheffing: arbeiders werden gevormd tot mondige burgers met een eigen beoordelingsvermogen.

35 Maar enkele decennia van cultuurrelativisme eind vorige eeuw hebben dat engagement volledig van tafel geveegd. Welk recht hadden de hoogopgeleiden, vroeg men zich af, om hun culturele en ethische voorkeuren op te leggen aan de lagere klasse? Leidde dat niet tot een kolonisatie van het proletariaat? Was de arbeider, zeker gezien zijn toegenomen welvaart, inmiddels zelf niet in staat om te beslissen wat goed was en wat niet? Het onderscheid tussen hoge en lage cultuur, dat was toch pretentieus?

40 Op dat moment heeft de socialistische beweging de autochtone arbeider laten schieten. De misplaatste schroom van de culturele elite ontwikkelde zich op het moment dat de commerciële media als paddenstoelen uit de grond schoten en gretig dongen naar de gunst van de laaggeschoolde. Het cultuurrelativisme heeft de laaggeschoolden daardoor aan de markt cadeau gedaan nog lang voordat het proces van culturele emancipatie was voltooid. En omdat dat proces nooit voltooid is, was een permanente inspanning vereist in plaats van een als bescheidenheid verpakte laksheid. Vandaag de dag is de intellectuele verwaarlozing in het oog springend en schrijnend. Want terwijl studenten vrolijk heen en weer zappen tussen Arvo Pärt en De Pfaafs – tussen de publieke en de commerciële omroepen – en kraaien dat zoveel variatie geweldig is, krijgt geen enkele fabrieksarbeider in Vlaanderen of Nederland nog te horen waarom die Estse componist zoveel relevanter is dan *De Notenclub*, laat staan waarom intellectuele vorming je lot kan verbeteren.

50 Voor laaggeschoolden werd de kloof alleen maar groter, de band met de klassieke arbeidersbeweging almaar lossen. Gabor Steingart, redacteur bij het Duitse weekblad *Der Spiegel*, schreef daarover: ‘Zelfs al is het hedendaagse proletariaat materieel welgestelder dan vroeger, het verkeert niettemin in slechtere vorm. De behoeftige arbeider van weleer had iets wat hij vandaag niet meer heeft: hij wist wie de vijand was; hij had een klasse-identiteit; hij had dikwijls een goed ontwikkelde cultuur. Hij zong liederen, vocht zijn politieke gevechten, stichtte verenigingen en verafgoode sociale theoretici, zelfs als hij die niet volledig begreep. [...] De pauper van vandaag, in een verenigd Europa, is een buitenstaander in de samenleving, en al helemaal in de politiek. We leven in een echte diplomademocratie.’

55 Om het populisme te begrijpen is een besef van die nieuwe maatschappelijke breuklijn broodnodig. Wil men de conflicterende krachten in de samenleving enigszins beheersen, dan moet die cultuurkloof dringend meer aandacht krijgen. Meer laaggeschoolden in het parlement: uiteraard. Maar ook: deugdelijke vorming. Dat geldt beslist voor het onderwijs in Nederland, maar net zo goed voor de cultuureducatie in Vlaanderen. Die hoeft allerm minst paternalistisch te zijn, zoals vroeger vaak het geval was, maar evenmin uitsluitend populariserend zoals nu de norm is. Volksverheffing is geen schande, maar een noodzakelijkheid. Het is een vorm van permanente, civiele vorming, van de lagere school via het volwassenenonderwijs tot de cultuurberichtgeving. Elke democratische rechtsstaat heeft die nodig.

65 De culturele elite die zich bedreigd voelt door ‘de wraak van het klotjesvolk’ doet er daarom goed aan enkele stappen verder te denken. Het was tenslotte een hoogopgeleide bestuurselite die gekozen heeft voor een doorgedreven markteconomie, het waren academici die aanstuurden op een verregaande liberalisering van de natiestaat, het waren doctorandi die likkebaardden bij de privatisering van tal van overheidsdiensten, het waren hooggeleerde onderwijsexperts die in Nederland het onderwijs moedwillig hebben uitgekleet. Dan moet de elite vervolgens niet gaan jammeren als het volk zo, euh, volks wordt. Wie de burgerzin tot koopkracht herleidt en de schooltijd tot gezelligheid, weet wat hij kan krijgen: patsers!

70 Ik begrijp het gevoel van verlies waarmee gecultiveerden en gediplomeerden kampen – in Nederland ervaar ik het zelf sterker dan in België, allicht omdat daar de staat in de jaren negentig nog meer werd uitverkocht. Maar we zullen creatiever moeten zijn in het bedenken van oplossingen. Onze strijdbaarheid zal genereus moeten zijn in plaats van defensief. We kunnen erg lang prakkiseren over de teloorgang van de kwaliteitsjournalistiek, maar we kunnen ook zeggen: ‘En nu richt ik mij tot de laagopgeleiden en schrijf ik een toegankelijk opiniestuk voor *de Telegraaf*. Dit wordt het devies: niet rouwen, douwen!’

75 Wil men de scholingskloof nog enigszins overbruggen, dan is het van belang dat er nieuwe ontmoetingen komen tussen hoog- en laagopgeleiden, zowel bij jongeren als bij volwassenen. Momenteel staan we nog maar aan het begin. Op lokaal niveau zie je evenwel hoopgevende initiatieven die zich vaak aan de partijpolitiek onttrekken. Nieuwe vormen van buurtwerk brengen mensen samen die

80

85 de afgelopen twintig jaar niet met elkaar spraken. Het grootschalige wijkfeest dat jaarlijks in mijn Brusselse straat plaatsvindt, werpt zijn vruchten af tijdens de rest van het jaar. En in mijn geboortedorp houden de burens sinds kort eenmaal per jaar een barbecue. Sommigen spreken elkaar voor het eerst sinds ze er een kwarteeuw geleden kwamen wonen. Ook in het jeugdwerk komen hoog- en laagopgeleid nog bij elkaar. Dat is van onschatbare waarde.

Vragen

Vraag 1

De schrijver van het artikel, David van Reybrouck, stelt: 'Populisme vormt daarom niet noodzakelijk een gevaar voor de democratie.'

- Waar slaat 'daarom' op terug?
- Wat gaat er volgens de schrijver achter populisme schuil?

Vraag 2

Van Reybrouck constateert dat je een Danny of een Floris-Jan bent. Wat bedoelt hij daarmee?

Vraag 3

De schrijver memoreert de 'overduidelijke broederschap tussen de linkse intellectuelen en het proletariaat'.

- Waardoor kwam er een breuk in deze broederschap?
- Om wie ging de 'progressieve elite' zich na de breuk met het 'inheemse proletariaat' bekommeren?
- Waarom liepen de autochtone arbeiders vervolgens massaal weg bij de partij(en) 'ter linkerkant'?

Vraag 4

David van Reybrouck heeft het over 'dat engagement'.

- Wat hield dat engagement nog 'niet zo heel lang geleden' in?
- Met welke argumentatie werd dat engagement eind vorige eeuw van tafel geveegd?
- Wat vindt u zelf van deze argumentatie om dat engagement van tafel te vegen?

Vraag 5

De schrijver stelt dat vandaag de dag de intellectuele verwaarlozing van de laaggeschoolden schrijnend is. Hoe onderbouwt hij deze stelling?

Vraag 6

Welke verschillen tussen de arbeider van vandaag en vroeger schetst Gabor Steingart, redacteur bij *Der Spiegel*?

Vraag 7

Waarom moet volgens de schrijver de elite niet 'gaan jammeren als het volk zo, euh, volks wordt'?

Vraag 8

De schrijver concludeert dat er sprake is van een scholingskloof.

- Wat moet er gebeuren om die scholingskloof nog enigszins te overbruggen?
- Welke positieve ontwikkelingen signaleert hij?

Opdrachten (maak een keuze uit de onderstaande drie opdrachten)

Opdracht 1

Schrijf een ingezonden brief aan *NRC Handelsblad* waarin je reageert op het artikel van David van Reybrouck. Je kunt uiteraard voor of tegen zijn, als dit maar gebeurt op basis van argumenten.

Opdracht 2

Schrijf een informatieve of beschouwende tekst waarin je één van de volgende onderwerpen vanuit verschillende invalshoeken behandelt. Nota bene: een informatieve tekst bevat veel voor- of inlichtende informatie, feiten over een bepaald onderwerp; een beschouwende tekst is een tekst waarin de overdenkingen met betrekking tot een bepaald onderwerp kritisch worden geformuleerd.

- De kloof tussen hoog- en laagopgeleiden in Nederland groeit.
- In de top van de linkse partijen zitten te veel intellectuelen.
- Meer laaggeschoolden in het parlement!
- Volksverheffing moet weer het doel van het socialisme worden.
- Niet rouwen, maar douwen!

Opdracht 3

De schrijver van het artikel, David van Reybrouck, is van mening dat de scholingskloof moet worden overbrugd door nieuwe ontmoetingen te bewerkstelligen tussen hoog- en laagopgeleiden, zowel bij jongeren als bij volwassenen. Ben je het hiermee eens? Schrijf een betoog waarin je jouw mening hierover uiteenzet. Het gebruik van argumenten uit de tekst is toegestaan, maar deze moeten dan wel in eigen woorden worden weergegeven.

De definitie van 'betogen' is volgens de Dikke Van Dale: 'Door redenering trachten aan te tonen, aannemelijk te maken of te bewijzen. Synoniem: argumenteren.'

10 Informatie over Engels

Bij het examenonderdeel Engels zal er een Engelse tekst worden voorgelegd. **Over die tekst dien je in het Nederlands een aantal in het Engels gestelde vragen te beantwoorden.** Je krijgt daarvoor twee uur de tijd. Het is toegestaan tijdens het examen gebruik te maken van een woordenboek, maar dat woordenboek dien je dan wel zelf mee te brengen.

De tekst die je krijgt voorgelegd, zal vrijwel altijd gaan over een actueel onderwerp. Voor het begrijpen van de tekst is geen speciale kennis nodig. Alles wat je moet weten om de vragen te kunnen beantwoorden, staat in de tekst.

Oefenmateriaal:

- Je kunt je voorbereiden door te oefenen met oude cito Havo examens. Deze zijn te vinden op: [Cito: toetsen, examens, volgsystemen, certificeringen en trainingen](#)
- Je kunt je voorbereiden door Engelse kranten te lezen, bijvoorbeeld: [News, sport and opinion from the Guardian's global edition | The Guardian](#)
[The Washington Post: Breaking News, World, US, DC News and Analysis](#)
- Je kunt je voorbereiden door naar BBC en/of CNN te luisteren en op de website informatie te lezen.

Enkele raadgevingen met betrekking tot de voorbereiding op het onderdeel Engels.

- Maak het eerste oefenstuk als proef in de vermelde tijd, met woordenboek.
- Ga niet meteen, zodra je de tekst in handen hebt, allerlei woorden opzoeken; probeer eerst zonder woordenboek de tekst door te lezen, nadat je een eventuele inleiding goed hebt gelezen.
- Lees daarna alle vragen en teken eventueel aan over welke stukken tekst ze gaan. Normaal gesproken staan de vragen in dezelfde volgorde waarin de antwoorden in de tekst voorkomen.
- Door het lezen van een eventuele inleiding en de vragen kun je een indruk krijgen van de lijn in het stuk, die je met je eigen indruk kunt vergelijken.
- Maak daarna de vragen.
- Staar je nooit blind op één vraag, maak eerst andere vragen en kom er dan op terug.
- Een veelgemaakte fout is, dat er niet goed genoeg naar de vraag wordt gekeken. Dan kan het gebeuren, dat je een verkeerd antwoord geeft, terwijl je de tekst wel had begrepen. Schrijf ook niet meer op dan er gevraagd wordt!
- Iets anders waar je op moet letten is dat je niet jouw mening over het behandelde onderwerp geeft; het gaat om datgene wat in de tekst staat.
- Lees ruim voor tijd (bijvoorbeeld een half uur) de vragen en jouw antwoorden goed door. Let erop of je de vraag echt beantwoord hebt, kijk ook of jouw antwoorden voor een buitenstaander helder genoeg zijn.
- Als je op deze manier te werk bent gegaan, en je ziet dat je het examen niet binnen de beschikbare tijd hebt afgekregen, dan kan dat komen:
 - doordat je teveel woorden hebt opgezocht; je hoeft alleen woorden op te zoeken die voor het begrip van de tekst, of voor het beantwoorden van een vraag nodig zijn;
 - doordat je niet gewend bent met een woordenboek te werken;
 - Lees eerst goed de inleiding/gebruiksaanwijzing van het woordenboek door, kijk goed naar alle gebruikte afkortingen. Oefen dan met het opzoeken van woorden;
 - doordat de antwoorden te lang zijn. Schrijf niet meer op dan er gevraagd wordt;
 - doordat je nog nooit zoiets gedaan hebt. Bij het volgende oefenstuk zal het waarschijnlijk al beter gaan;
 - doordat je niet genoeg Engels kent.
- Als je niet genoeg Engels kent, probeer dan jouw kennis van de taal te verbeteren door het lezen van Engelse boeken, bijvoorbeeld boeken die je al in het Nederlands kent, stukken in kranten en tijdschriften over een onderwerp waar je wat van afweet, boeken over een eventuele hobby. Voor leesmateriaal kun je terecht bij de openbare bibliotheek of op Internet. Het is ook nuttig om gesproken Engels te beluisteren, bijvoorbeeld op de radio of televisie.
- Als iemand in jouw omgeving behoorlijk Engels kent, kun je hem of haar vragen jouw antwoorden na te kijken en jouw werk met je te bespreken.

Voorbeeldexamen 1 Engels (met antwoordmodel)

Hieronder staat een Engelse tekst waarover vragen moeten worden beantwoord. De antwoorden op de vragen moeten in zo goed mogelijk Nederlands én in volledige zinnen worden beschreven. Lees de tekst goed door alvorens de vragen te beantwoorden. Controleer na afloop of alle vragen zijn beantwoord en zet de nummers van de vragen bij de antwoorden.

French teachers vow to ‘teach difficult subjects’ after colleague’s murder

From The Observer October 2020

Shocked French teachers vowed to continue encouraging their pupils’ “critical spirit” by raising contested subjects after an Islamist terrorist beheaded a secondary school teacher who showed his students caricatures of the Prophet as part of a freedom of speech discussion.

- 5 Representatives of teaching unions met the education minister Jean-Michel Blanquer and the prime minister Jean Castex on Saturday, hours after the death of 47-year-old history and geography teacher Samuel Paty. Before the meeting Jean-Remi Girard, president of the secondary school teaching union, said teachers were “devastated” but would not be cowed. “It is terrifying to see that in France in the 21st century, a teacher can be decapitated in the street for doing his job,” Girard said. “We will continue to speak about freedom of speech. If there are difficult subjects, we will continue to teach
- 10 them. We will try to encourage our students’ critical spirit and explain that everyone has the right to disagree.”

- Rallies were expected in cities across France on Sunday in a show of solidarity and defiance, with Blanquer telling France 2: “It is absolutely important to show our mobilisation and our solidarity, our national cohesion.” He called on everyone to support the teachers. One rally is set to take place at the
- 15 Place de la République in Paris, a traditional site of protest where around 1.5 million people demonstrated in 2015 following a deadly attack on *Charlie Hebdo*’s office by Islamist gunmen. Rallies were also expected in Lyon, Toulouse, Strasbourg, Nantes, Marseille, Lille and Bordeaux.

- The French president Emmanuel Macron, who described the killing as a “typical Islamist terrorist attack”, said France was engaged in an “existential” battle against terrorism. The 18-year-old killer was born in Moscow but has Chechen roots. His family arrived in France when he was a child, investigators said. Police were questioning his parents, grandfather and 17-year-old brother and yesterday detained another five including the father of a pupil at the school and an acquaintance of his known to the intelligence services. A tenth person was placed in custody in connection with the attack
- 20 later on Saturday, French news channel BFM TV said, citing judicial sources.

- 25 Paty was taking a moral and civic instruction class on 5 October at his school at Conflans-Sainte-Honorine, north west of Paris. These classes are obligatory and cover subjects including secularity, the death penalty and abortion. As part of a discussion on freedom of speech, Paty showed the class some of the controversial Charlie Hebdo caricatures of the Prophet Muhammad. Conscious that this might cause offence to some of his Muslim pupils, Paty suggested they could look away or leave the
- 30 classroom. Afterwards, the school received complaints about the use of the cartoon in the lesson and demands that Paty resign. After a meeting between the school’s head, teachers, parents and education

officials, the parents lodged an official legal complaint. Paty lodged a counter complaint for “defamation”. The father of one school pupil published a video on YouTube calling the teacher a “thug” who needed to “go back to school himself” and calling on parents to join him in demanding that the teacher face disciplinary action.

The teacher had gone to the local police station, with the school head, earlier this month after a legal complaint about his lesson. He reportedly told investigators he could not understand what had happened because the daughter of the father who had complained was not in class the day he showed the cartoon.

The teacher lived near the school and was used to walking through a wood to get home, but had recently decided to change his route to walk through a residential area because he felt threatened. The college received several “menacing calls” in the following days. The anti-terrorism prosecutor Jean-Francois Ricard says the police are trying to establish events in the run-up to the crime and whether the killer had accomplices.

A crowd of mourners including fellow teachers, local politicians and officials and former pupils of Paty gathered outside his school on Saturday. Even in a country that has confronted some of the worst acts of terrorism in Europe over the past eight years, Friday’s murder was shocking in its savagery, sparking an outpouring of anger, anguish and revulsion across France. On social media the hashtag #JeSuisProf (I am a teacher) emerged and went viral, reminiscent of #JeSuisCharlie, the 2015 expression of solidarity with *Charlie Hebdo* after a massacre at its offices.

For France, the struggle against terrorism and the prevention of the radicalisation of home-grown jihadis has become what Macron described on Friday as an “existential battle”. Paris has been on high alert in recent weeks after the trial of 14 people suspected of being linked to the 2015 attacks opened in September. But for the country’s intelligence agencies and police, the struggle of late has shifted from not only foiling planned large-scale terrorist actions but also identifying individuals – often young – who are not on the security services’ radar and not flagged as a threat risk.

To mark the opening of the long-awaited hearing – scheduled to last until November – *Charlie Hebdo* republished caricatures of the Prophet Muhammed, including those that led the Islamist gunmen Saïd and Chérif Kouachi to attack its offices, killing 12 people, and Amédy Coulibaly to shoot a police officer and kill four people at the Hyper Cacher supermarket. The reprinting of the cartoons in turn led to an 18-year-old Pakistan-born man stabbing and seriously injuring two people outside the former offices of *Charlie Hebdo* in what the French authorities said was “clearly an act of terrorism” three weeks ago.

Ricard said the teacher had been “assassinated for teaching” and the attack was an assault on the principle of freedom of expression. “This is the second attack to take place during the *Charlie Hebdo* trial which shows the high level of terrorist threat we face,” Ricard said. On Friday, Abdallah Zekri, president of the Observatory of Islamophobia, described Friday’s beheading as a “terrible and horrific act committed in the name of my religion using the pretext of *Charlie Hebdo*”. “This was a cowardly, criminal act that everyone in France must denounce,” he said.

70

Vragen en antwoorden

French teachers vow to ‘teach difficult subjects’ after colleague’s murder

From The Observer October 2020

Question 1 (5)

Quote the part of the title which shows the reaction of French teachers to what had happened to Samuel Paty.

Vow to ‘teach difficult subjects’

Question 2 (5)

How was the teacher murdered?

Hij werd onthoofd.

Question 3 (5)

Give a synonym of the word “decapitated” in l.8

beheaded

Question 3 (5)

What will teachers do, according to the president of the secondary school teaching union? (2nd paragraph)

De leraren zullen blijven praten over vrijheid van meningsuiting en de moeilijke onderwerpen blijven onderwijzen. Ze blijven leerlingen proberen te stimuleren om kritisch te zijn en te benadrukken dat iedereen het recht heeft op eigen mening.

Question 4 (15)

Mention three aspects that show similarity in Samuel Paty’s case and the case of *Charlie Habdo’s* office?

Drie uit deze mogelijkheden:

- *In beide gevallen was de dader een Moslim*
- *In beide gevallen werden de cartoons van Mohamed getoond*
- *In beide gevallen stond vrijheid van meningsuiting op het spel*
- *In beide gevallen kwamen protesten op gang*
- *In beide gevallen werd uit solidariteit op social media een hashtag gebruikt (#JeSuisCharlie/#JeSuisProf)*

Question 5 (5)

Why did Paty ask some of his pupils to “look away or to leave the classroom” (l. 29, 30) while these classes were obligatory?

Omdat hij zich bewust was dat sommige Moslim leerlingen zich beledigd zouden kunnen voelen.

Question 6 (20)

Give a list of parents' reaction to what had happened in Pety's classroom.

- *Ouders hebben geklaagd bij school dat de leraar deze cartoons heeft gebruikt*
- *Ouders eisten ontslag van Paty*
- *Ouders dienden een officiële klacht tegen Paty*
- *De vader van één van de leerlingen publiceerde een video op YouTube met beledigende termen voor Paty en vroeg andere ouders om met hem disciplinaire maatregelen tegen Paty te eisen.*

Question 7 (5)

What is meant by "accomplices" in line 44?

Medeplichtigen

Question 8 (5)

What is meant by: "Friday's murder was shocking in its savagery" (l. 47)?

In Frankrijk zijn meerdere aanslagen geweest, maar deze aanslag was de eerste die zo brutaal en schokkend was.

Question 9 (10)

How did the public react to Samuel Pety's murder?

- *Er werden rally's georganiseerd als uiting van solidariteit*
- *Op social media werd uit solidariteit de hashtag #JeSuisProf gebruikt*

Question 10 (10)

Macron talks about "existential" battle in l.19. What does he refer to, according to the text?

Macron refereert naar de strijd tegen terrorisme en de preventie van de radicalisering van jihadisten (die in Frankrijk zijn opgegroeid)

Question 11 (10)

How did *Charlie Hebdo* mark the opening of the hearing and what kind of reaction did it trigger?

(l. 57-63)

- *Door het herdrukken van de cartoons van de Profeet Mohammed*
- *Als reactie op het herdrukken van de cartoons heeft een 18-jarige jongen uit Pakistan twee mensen serieus verwond die in de buurt van het voormalig kantoor van Charlie Habdo waren.*

11 Voorbeeldexamen 2 Engels (zonder antwoordmodel)

Hieronder staat een Engelse tekst waarover vragen moeten worden beantwoord. De antwoorden op de vragen moeten in zo goed mogelijk Nederlands én in volledige zinnen worden beschreven. Lees de tekst goed door alvorens de vragen te beantwoorden. Controleer na afloop of alle vragen zijn beantwoord en zet de nummers van de vragen bij de antwoorden.

Sense or censorship? Row over Klan images in Tate's postponed show

Edvard Helmore The Observer 27 September 2020

Philip Guston depicted 'the banality of evil' but galleries in the UK and US fear his work could be misinterpreted

□

In *Riding Around* (1969) Philip Guston depicts three Klan members driving and, possibly, plotting. Photograph: Genevieve Hanson/© The Estate of Philip Guston, courtesy Hauser & Wirth

First celebrated for his abstract art, Philip Guston bucked convention, moving into figurative painting that included a repeating motif of hooded Ku Klux Klan members. Now these images have caused the postponement of a major retrospective to honour him – and a heated row within the art world.

5 Four institutions – the National Gallery of Art in Washington, the Museum of Fine Arts, Houston, the Museum of Fine Arts, Boston, and the Tate in London – have said their Philip Guston Now exhibition won't open before 2024 because it needs to be framed by "additional perspectives and voices". They want to wait until the "message of social and racial justice" at the centre of his work "can be more clearly interpreted".

10 The decision to postpone the touring show, which was supposed to begin in the summer, has caused a sharp backlash from within the artistic community, including from Mark Godfrey, the Tate's senior curator for international art, and the artist's daughter, Musa Mayer.

15 At issue, it appears, are depictions of white-hooded figures, an image that the social justice-attuned artist, who was Jewish and involved with leftwing politics, repeated from the early 1930s to his death in 1980.

20 "There is a risk that they may be misinterpreted and the resulting response overshadow the totality of his work and legacy," a National Gallery of Art spokesperson told *Artnews*, adding that the museum wanted to avoid "painful" experiences the imagery could cause for viewers.

25 But Mayer said she was deeply saddened by the decision. She said: "Half a century ago, my father made a body of work that shocked the art world. Not only had he violated the canon of what a noted abstract artist should be painting at a time of particularly doctrinaire art criticism, but he dared to hold up a mirror to white America, exposing the banality of evil and the systemic racism we are still struggling to confront today.

"In these paintings, cartoonish hooded figures evoke the Ku Klux Klan. They plan, they plot, they ride around in cars smoking cigars. We never see their acts of hatred. We never know what is in their minds. But it is clear that they are us. Our denial, our concealment."

30 Guston frequently created work about racism, antisemitism and fascism. The show was set to include 25 drawings and paintings featuring Klan characters, a theme he returned to after a period of abstraction, in which he dealt with themes of American identity.

35 Godfrey, who organised the Tate Modern's runaway hit *Soul of a Nation: Art in the Age of Black Power*, posted on Instagram that the decision "is actually extremely patronising to viewers, who are assumed not to be able to appreciate the nuance and politics of Guston's works".

The art scholar and Guston biographer Robert Storr told *The Art Newspaper* that the pushback was from museum staff at the National Gallery of Art over the use of a 1930s anti-lynching image that was, in effect, the predicate for Guston's Klan imagery.

40 Guston himself said of his Klan images: “They are self-portraits ... I perceive myself as being behind the hood ... The idea of evil fascinated me ... I almost tried to imagine that I was living with the Klan.”

45 The dispute comes as arts institutions are grappling with multiple, converging crises: the loss of revenue from the Covid-19 shutdown; the loss of private benefactors, including the Sackler Trust; collectors who now establish private museums instead of making bequests to national art bodies; and the ramifications of the social justice movement.

In 2017, a protest erupted over white artist Dana Schutz’s expressionist painting *Open Casket* (2016), a gruesome depiction of Emmett Till, murdered in Mississippi in 1955. The work was exhibited as part of the Whitney Biennial exhibition. Schutz, and the museum, were accused of taking advantage of a defining moment in African-American history.

50 Two years later, seven artists asked to have their work removed from the 2019 Biennial, citing the Whitney’s lack of response to calls for the resignation of a board member with ties to trade in law enforcement supplies.

But the latest dispute goes to the heart of institutional responsibility and what critics describe as a surfeit of fear, caution, complacency and timidity.

55 Collector and critic Kenny Schachter told the *Observer* that instead of explaining art, public institutions are running scared. “No matter where this is coming from, the left’s fear of the right, the right’s fear of the left, the whole thing is a cesspool of bad behaviour on every side,” Schachter said. “They’re kow-towing to any point of view that’s safe and normative, but the real danger is in the act of censorship.”

60 Guston’s work, Schachter says, “is exactly the kind of art that needs to be seen and spoken about. Guston’s work was prescient and profound, and doing the reverse of the canonised way of thinking in art at the time. He had the foresight to see things as they were happening and his vision is as poignant now as they were then.

65 “Art is not supposed to be a pretty picture. It’s a reflection – economically, politically, racially – of our times. The art world trades its own brand of hypocrisy and that’s the reason this show needs support – because art is not always supposed to be easy.”

70 A trustee of the National Gallery of Art, Darren Walker, said: “An exhibition organised several years ago, no matter how intelligent, must be reconsidered in light of what has changed to contextualise in real time... by not taking a step back to address these issues, the four museums would have appeared tone-deaf to what is happening in public discourse about art.”

Vragen

Sense or censorship? Row over Klan images in Tate's postponed show

1. Explain in your own words the meaning of the words: *Sense or censorship?* mentioned in the title. (10 points)
2. Which Galleries were involved in the exhibition of Philip Guston's art? (10 points)
3. Mention three names of people who were against postponing the show. (10 points)
4. Which reasons for the postponement were given by the spokesperson of the National Gallery of Art? Explain in your own words. (10 points)
5. Why was Guston's daughter sad about the decision of the institutions to postpone the show of her father? Explain in your own words. (10 points)
6. In line 34-35, Godfrey calls the decision "extremely patronising to viewers". Explain in your own words. (10 points)
7. In the 12th paragraph the writer mentions "crises" art institutions are fighting against. Which crises is he talking about? Explain in your own words. (10 points)
8. Explain in your own words what Kenny Schachter said to the *Observer* about the postponement of the exhibition in lines 56 – 67. (10 points)
9. Mention at least four facts about Philip Guston mentioned in the text. (10 points)
10. In the last paragraph A trustee of the National Gallery of Art, Darren Walker, is defending the decision of the museums. What is his argument? Explain in your own words. (10 points)

12 Voorbeeldexamen 3 Engels (met antwoordmodel)

Hieronder staat een Engelse tekst waarover vragen moeten worden beantwoord. De antwoorden op de vragen moeten in zo goed mogelijk Nederlands én in volledige zinnen worden beschreven. Lees de tekst goed door alvorens de vragen te beantwoorden. Controleer na afloop of alle vragen zijn beantwoord en zet de nummers van de vragen bij de antwoorden.

How the Science of Siblings Shaped Venus and Serena, naar Jeffrey Klugers gelijknamige artikel in *Time* (8 september 2015).

Psychology is a messy business. Perhaps the only thing as unpredictable as human behaviour are the studies that try to explain it. Devise the best and most thorough experiment you want, and it all still relies on trying to understand the untrustworthy, self-reported thoughts and feelings of people.

5 And then, once in a great while the perfect experiment presents itself. That, to investigators studying the complex psychology of sibling¹ behaviour, is what has happened every one of the 26 times Venus and Serena Williams have faced each other across a tennis net, and it is what is happening again as they play each other for the 27th time in the 115th U.S. Open. As I wrote in my 2011 book, *The Sibling Effect*, the dynamic that is at work in this kind of psychic challenge can be a very complex thing.

10 The psychodrama of the Williams storyline is well known by now: Venus, 15 months older than little sister Serena, was the first to turn professional, the first to win Wimbledon, and the first to be ranked Number One worldwide. Venus was also the dominant player when the sisters went head to head, winning four of the first five matches they played against each other, from 1998 to 2000.

15 But then Serena found her form and over the years has ousted her older sister. She leads Venus 15 to 11 in head-to-head competition, including six of the last seven times they have faced each other; she has won 67 women's singles titles to Venus' 46, and 21 Grand Slam titles to Venus' 7; and she has spent more than a collective 250 weeks — or five years — ranked Number One worldwide. Serena may or may not be the greatest women's tennis player of all time, but if she is not, it is hard to make a case for who is.

20 As a sports story, it is all good stuff, but viewed through the lens of sibling science, there are not many surprises here. Venus and Serena grew up on the rough streets of Compton, California, and took to tennis under their father's guidance partly as a way of staying clear of gang violence.

25 Serena followed Venus enthusiastically onto the tennis courts, which is in line with the sibling phenomenon known as identification — with younger siblings imitating older siblings. But *de*-identification is an equally real thing. A little brother who follows his big brother onto the high school football team might be a great player, but at best he will only get half of the family applause for

¹ Definitie van een sibling: 'One of two or more children having one or both parents in common.'

whatever he accomplishes on the field. Better then to forget about sports, join the drama club, and corner the family market on that activity.

30 In the case of Serena, de-identification was less of an option, because the sisters' father stressed that success on the tennis court was not only desirable but almost expected.

The Williams sisters' style of play is also consistent with what sibling studies reveal. Younger siblings, research shows, are more inclined to engage in extreme sports like sky-diving, more likely to join the military and even more likely to get arrested during demonstrations or exercises in civil disobedience than older siblings are. That is because they are born into a world in which older
35 siblings get most of the goodies, and so they are inclined to be rebels. Indeed, even when siblings play the same sport, it is the younger ones who are more aggressive and physical, preferring contact positions like a baseball catcher, as opposed to safer positions like pitcher or outfielder.

The Williams sisters share a close bond. As with a lot of siblings who face challenges when growing up, the sisters' tough neighbourhood likely made them draw closer as children, the better to protect
40 each other from the larger world. But as with siblings who enter the same field — particularly one in which determining winners and losers is the whole point of the enterprise — they could not help but be competitive.

At the U.S. Open, there will be more on the line, with Serena trying to win the Grand Slam — all
45 four major titles in the same year — and Venus trying to deny her bid for history. 'It is like playing a mirror', Serena said about playing against Venus. The mirror hits back, however, and both sisters know they have to approach this match like any other. 'What else can you do, except try to win the point?' says Venus.

It is not as easy as that, of course. 'I know it is going to be hard, because I know Venus wants Serena
50 to get it', says their mother, Oracene Price. And right there, in Price's seemingly simple observation, lies the exquisite tension of the sibling bond. For one sister, the joy of winning will be dimmed by the pain of having inflicted a loss; for the other, the pain of losing will be brightened by the joy of watching a loved one win. The siblings' world has never been an easy one, but its rewards can be more enduring than a mere trophy.

Vragen en antwoorden (inclusief puntentoekenning van de tekstverklaring, 100 punten)

Vraag 1 (totaal 10 punten)

- (10) Studies that try to explain human behaviour are unpredictable, Kluger says. Why is that? (1-3)
Ze zijn onvoorspelbaar, omdat ze gebaseerd zijn op niet altijd betrouwbare gedachten en gevoelens, zoals deze gerapporteerd worden door de onderzochte personen.

Vraag 2 (totaal 10 punten)

- (10) What happened at the 115th U.S. Open that made for 'the perfect experiment' in human behaviour? (4-7)
De zusters Venus en Serena Williams speelden toen voor de 27ste keer tegen elkaar.

Vraag 3 (totaal 10 punten)

- Venus is 15 months older than Serena. She was the first one of the two to turn professional.
- (5) a. Which sister was the first one to win Wimbledon? (10-12)
Venus was de eerste van de twee die Wimbledon won.
- (5) b. Which sister won most of their first five matches? (12-13)
Venus won vier van de vijf eerste onderlinge partijen.

Vraag 4 (totaal 10 punten)

- (10) Which sister is at present the better tennis player? (14-19)
Serena is nu de betere tennisster.

Vraag 5 (totaal 8 punten)

- (8) What was, in part, the reason their father taught Venus and Serena tennis? (21-22)
Hij probeerde zijn dochters weg te houden van het geweld van straatbendes.

Vraag 6 (totaal 16 punten)

- The article discusses the sibling phenomena of 'identification' and 'de-identification'.
- (8) a. How is 'identification' explained? (23-24)
Men spreekt van identificatie als een jongere broer of zus in de voetsporen treedt van zijn of haar oudere broer of zus.
- (8) b. How is 'de-identification' explained? (24-28)
Men spreekt van de-identificatie als een jongere broer of zus juist iets heel anders gaat doen dan zijn/haar oudere broer of zus, omdat de jongere niet dezelfde waardering van andere gezinsleden zal ontvangen.

Vraag 7 (totaal 10 punten)

- (10) Why are younger siblings 'inclined to be rebels'? (31-35)
Een jongere broer of zus zal in opstand komen, omdat de oudere broer of zus toch al de meeste waardering krijgt.

Vraag 8 (totaal 8 punten)

- (8) What is the field the author is referring to when he writes 'one in which determining winners and losers is the whole point of the enterprise'? (40-42)
De schrijver doelt op het terrein van de (professionele) sportbeoefening.

Vraag 9 (totaal 8 punten)

- (8) 'At the U.S. Open, there will be more on the line, (...)' Why is this match of special importance for Serena? (43-44)

Serena maakt kans op het winnen van de 'Grand Slam': het winnen van vier grote tennistoernooien in een jaar. Daarvan heeft zij er al drie gewonnen.

Vraag 10 (totaal 10 punten)

- (10) What is meant by 'the exquisite tension of the sibling bond'? (50-53)

Met deze spanning wordt bedoeld dat de winnaar zich bezwaard voelt dat zijn of haar broer of zus verloren heeft, en dat de verliezer toch blij kan zijn dat zijn of haar broer of zus gewonnen heeft. De competitie tussen broers of zussen levert op den duur meer op dan louter een trofee.

13 Voorbeeldexamen 4 Engels (zonder antwoordmodel)

Hieronder staat een Engelse tekst waarover vragen moeten worden beantwoord. De antwoorden op de vragen moeten in zo goed mogelijk Nederlands én in volledige zinnen worden beschreven. Lees de tekst goed door alvorens de vragen te beantwoorden. Controleer na afloop of alle vragen zijn beantwoord en zet de nummers van de vragen bij de antwoorden.

The Surprising History Behind the Word Pokémon

Naar Katy Steinmetz's gelijknamige artikel in *Time* (19 juli 2016).

If confused baby-boomers turned to an online dictionary these last few weeks, hoping to make some sense out of all this *Pokémon* business in the news, they likely would have been greeted with a correction. Did you mean *pikeman*, a soldier armed with a pike? Or perhaps the shell membrane, *putamen*? Maybe *pygmaean*, which is typical of pygmies?

As of today, however, this search will get the results they are looking for on Dictionary.com: 1. a media franchise including video games, animated television series, movies, card games, etc. that depict a fictional class of pet monsters and their trainers; 2. a pet monster in this fictional world.

The word is among more than 300 in the dictionary's editors' latest supplement, and they say that the timing is a coincidence. This trademark just happened to be in their definition queue right as a viral mobile game by that name took the world by poké-storm. But it is concurrent with a 'surge in lookups' that they are seeing now and is timely evidence that this originally Japanese term has become an English word in its own right – even though it was kind of English to begin with.

The name of Nintendo's lucrative franchise was created through a process known as *wasei eigo*. That phrase, says language writer John Kelly, literally means 'Japan-made English' and refers to the process of Japanese speakers taking 'English nuts and bolts' and 'assembling them into new Japanese words'. In rare cases, if the term proves popular or useful enough, it then gets borrowed back by English speakers, coming full circle, poké-style.

In a common version of this process, Japanese speakers start with English words – in this case the raw materials were *pocket* and *monster* – and then rework them so they sound like a more typical Japanese phrase and describe a novel concept, Kelly says. The words get spelled out in a Japanese writing system used for foreign words, called *katakana*, so academics call this step *katakanisation*.

Launching his game in the mid-90s, developer Satoshi Tajiri took the first syllables of each of those katanised words – *pocketto monsutā* – and mashed them together. Hence the three-syllable word in the title of the most popular mobile game in U.S. history. English becomes Japanese becomes blended becomes English.

Kelly, who specialises in writing about etymology, points to other examples of words that went through the *wasei eigo* machine and ended up back in English dictionaries. There's *salary man*, a term for a white-collar businessman that was invented by the Japanese; they pronounced it *sararī-man* before English speakers re-Anglicised it. Another example is *cosplay* – the practice of dressing up as a character from a film, book or video game. Japanese speakers turned the words *costume* and *play* into *kosupure*, which became *cosplay* when English speakers welcomed their root words back in a new form.

Perhaps the best-known example is *karaoke*. Its root, explains Nagoya University's Nathan Hopson, are the Japanese word for empty (*kara*) and the katanised word for 'orchestra' (*ōkesutora*). As he has written, the

35 popularity of that word in English and around the world is a testament to ‘the ways in which language becomes globalised in thickly tangled webs of exchange’.

Examples that never got taken up in America are *romansu gurē* (*romance + gray*), a Japanese word for a middle-aged lover. There is *wan patān* (*one + pattern*), an adjective that describes ‘that which is overdone’. Though academics have outlined competing theories about what exactly is going on when Japanese speakers create new words based on foreign ones, Kelly emphasises that it is not a ‘poor attempt’ at English. ‘It is not
40 trying to do a one-to-one translation’, he says. ‘It is making something wholly new.’

Showing up in a dictionary is not an absolute testament to whether a foreign-derived word is part of standard English, though it is evidence you would use to make a case if you were, say, playing high-level Scrabble. Beyond that, there is other evidence that *Pokémon* has taken on a life of its own on this side of the Pacific.

45 People are breaking it apart and forming new words, like *pokémania*, to describe the widespread, wild adoption of *Pokémon Go*. Presidential candidate Hillary Clinton ‘verbed’ the title of the game, cleverly saying she wished she could figure out how to get voters to ‘*Pokémon Go* to the polls!’ And while in Japanese *pokémon* would be the singular and plural form, English speakers are describing the pet monsters as ‘*pokémons*’, much like how they say and write ‘emojis’, which comes from the Japanese words for *picture* (e-) and *character* (moji).

50 For his part, Kelly believes that a foreign word becomes an English one when lots of people are ‘using it very naturally and smoothly across a variety of contexts’. That acceptance often happens more quickly when the word fills a specific role, giving people a term that describes something no other string of letters can. And whether you are obsessed with them or desperately tired of hearing about them, those pet monsters go by no other name.

55 ‘It is like *karaoke* on steroids!’ Hopson says of *Pokémon*. ‘Two English words, katanised, chopped in half, glued together, and then shipped back out to take over the world.’

Vragen

Vraag 1

In the summer of 2016, *Pokémon Go* was a very popular game worldwide, mostly among younger people. Explain why the author specifies ‘confused baby-boomers’ as those who feel the need ‘to make some sense out of all this *Pokémon* business in the news’?

Vraag 2

The text mentions *pikeman*, *putamen* and *pygmaean*. Why?

Vraag 3

Pokémon was added to Dictionary.com.

- a. Was it the only word being added?
- b. What do the editors mean by saying ‘the timing is a coincidence’?

Vraag 4

The Japanese turned the English words *pocket* and *monster* into ‘*poketto monsutā*’ in their language. What is this process called?

Vraag 5

In order to form the word *Pokémon*, software developer Satoshi Tajiri blended the first syllables of the katakanised words *poketto* and *monsutā* together. Since English now includes the word *Pokémon*, ‘English becomes Japanese becomes blended becomes English’.

- a. What does the word *katakana* stand for?
- b. Explain what is meant by ‘English becomes Japanese becomes blended becomes English’.

Vraag 6

Cosplay, the English word meaning ‘the practice of dressing up as a character from a film, book or video game’, is a mix of two other English words. Which are they?

Vraag 7

‘When Japanese speakers create new words based on foreign ones’, the result is not a one-on-one translation of English words, according to John Kelly.

- a. What is the opinion of other academics?
- b. What is Kelly’s claim about this?

Vraag 8

Why is it possible to use the word *Pokémon* in a game of high-level Scrabble, according to the text?

Vraag 9

As presidential candidate, Hillary Clinton turned *Pokémon Go* into a verb. What did she want voters to do?

Vraag 10

Under which circumstances will a foreign word be accepted into another language more quickly?